

IVANA CRLJENKO
Sveučilište u Zadru
Odjel za nastavničke studije u Gospiću
Ulica dr. Ante Starčevića 12, HR-53000 Gospić
icrljenko@unizd.hr

STANDARDIZACIJA ZEMLJOPISNIH IMENA I EGZONIMI

U članku se donosi pregled standardizacije zemljopisnih imena na međunarodnoj i nacionalnoj razini, pri čemu se upućuje na početke, dinamiku, važnost, probleme, mogućnosti, nužnost i dosege standardizacije te se nastoji osvijestiti problematiku pisanja i uporabe toponima, osobito egzonomima. Pošto se definiraju osnovni stručni pojmovi vezani uz temu, predstavlja se međunarodni okvir standardizacije zemljopisnih imena, svrha i rad UNGEGN-a te se donose hrvatska iskustva u standardizaciji toponima. Zbog mnogih posebnosti egzonomima u odnosu na endonime, detaljnije se razjašnjava problematika egzonomima. Upućuje se na promijenjen tretman egzonomima unutar UNGEGN-a te se ističu osnovna pitanja, problemi i rješenja povezani s njihovim pisanjem i uporabom u međunarodnoj praksi. Donosi se pregled tretmana i pravila o pisanju i uporabi hrvatskih egzonomima prema pravopisima te se navode primjeri još uvijek prisutne neujednačenosti u njihovu pisanju u općoj i javnoj uporabi. Naposljetku se grupiraju i konkretnim primjerima s preporučenim rješenjima potkrepljuju osnovni problemi vezani uz pisanje egzonomima.

1. Uvod

Kao znanost o *toponimima*, odnosno jezikoslovna disciplina koja proučava *zemljopisna imena (toponime)*, toponomastika se njima bavi sa stajališta podrijetla, sastava, tvorbe, zemljopisne raširenosti, semantičke motiviranosti i sl. Jezikoslovni aspekt proučavanja dakle podrazumijeva istraživanja njihovih gramatičkih (imenice, pridjevi i dr.), etimoloških i povijesno-jezičnih (npr. romanski, slavenski, mletački sloj), leksikoloških (fitonimi, zoonimi, metafore i dr.), semantičkih (ovisno o tipu referenta: ojkonomi, nesonomi, hidronimi i dr.) i onomastičkih (apelativ, onim) obilježja. No taj je aspekt proučavanja toponima samo jedan od nekoliko rakursa na tematiku toponima. Toponimi, naime, nisu samo jezikoslovna tema.

Kako upućuje i njihov naziv (*zemljopisna imena*), usko su povezani s geografijom, ali i kartografijom (u manjoj mjeri i s drugim znanostima: povijest, etnologija i dr.). Premda nisu predmet njihova istraživanja, u tim dvjema znanostima toliko su zastupljeni da bismo mogli reći kako nema ni geografije ni kartografije bez zemljopisnih imena. Kao njihov neodvojivi dio ravnopravan sa strukovnim nazivljem, toponimi upravo s pomoću tih znanosti ostvaruju svoj praktični potencijal. Bez toponima se ne može upoznavati i proučavati prostor, bez njih se o prostoru ne može poučavati, što sve čini geografija. S kartografskog motrišta, oni su među ključnim zemljopisnim elementima karte jer omogućuju ostvarivanje njezine osnovne svrhe, a to je identifikacija zemljopisnog objekta, kojom se posljedično olakšava orijentacija u prostoru i komunikacija među govornicima istog i različitih jezika (Crljenko, 2020a: 26).

U svrhu optimizacije praktičnosti toponima, pojavila se ideja standardizacije toponima, koja, da bi standardizacija bila valjana i mjerodavna, mora podrazumijevati širu perspektivu o tematici toponima, uključivost i suradnju različitih stručnjaka, odnosno primjenu interdisciplinarnosti i multidisciplinarnosti. U procesu standardizacije, svaki sa svojim teorijskim i praktičnim znanjima i doprinosima, stoga nužno sudjeluju jezikoslovci, ponajprije toponomastičari, standardolozi, dijalektolozi i dr., geografi, kartografi i drugi istraživači te upućeni korisnici zemljopisnih imena.

Budući da se u većine zemalja najprije standardiziraju izvorna zemljopisna imena (*endonimi*), pa je o samom procesu i rezultatima objavljena opsežna građa, ovdje će se naglasak staviti na standardizaciju prilagođenih zemljopisnih imena, tj. *egzonima*.

2. Terminološka objašnjenja

Premda se prema terminološkom rječniku *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names* (Kadmon (ur.), 2002, ²2007: 18, 26) pojmovi *zemljopisno ime* i *toponim* razlikuju, pa *zemljopisno ime* podrazumijeva »ime nekog zemljopisnog objekta na Zemlji« (*Velebit, Ljubljana*), a *toponim* »vlastito ime bilo kojeg topografskog objekta« (zemaljskog ili izvanzemaljskog) koje ima prepoznatljiv identitet (*Rajna, Jupiter*), u stručnoj se literaturi zbog iznimno rijetke uporabe imena nezemaljskih nebeskih tijela i činjenice da *toponim* uključuje svako *zemljopisno ime*, uvriježilo rabiti ih naizmjenično, što se onda čini i ovdje.

Isti terminološki rječnik (2007: 19, 24) definira i druge pojmove iz domene zemljopisnih imena. *Standardizacija* je »uspostavljanje određenih skupnih preporuka odnosno normi koje donosi mjerodavno tijelo te oblikovanje nekog pojma, npr. toponima, u skladu s tim normama«. *Standardizacija zemljopisnih imena* je »propisivanje jednog ili više imena, zajedno s pravilnim pisanim likom (likovima)

i uvjetima njegove (njihove) uporabe, za određeni zemljopisni objekt koje provodi mjerodavno tijelo«. Prema tomu, *standardizirano zemljopisno ime* je »lik koji je među ostalim inačicama mjerodavno tijelo odredilo kao pretpostavljeno ime određenog zemljopisnog objekta« (*Balhaško jezero* umjesto *Balkaško jezero* ili *Balqaško jezero*). Jedan objekt, međutim, može imati više standardiziranih imena (*Kaapstad* i *Cape Town* umjesto *Capetown*).

Standardizacija se može provoditi na više razina. Tako je *međunarodna standardizacija zemljopisnih imena* u istom rječniku (2007: 24) definirana kao »aktivnost čiji je cilj postizanje maksimalne praktične ujednačenosti u pisanom i govornom prikazivanju svih zemljopisnih imena na Zemlji (...) s pomoću nacionalne standardizacije i/ili međunarodne konvencije, uključujući dogovore između različitih jezika i pisama«, dok je *nacionalna standardizacija zemljopisnih imena* »standardizacija zemljopisnih imena unutar područja nacionalnog entiteta, kao što je država«. Zemljopisna se imena ovisno o smještaju zemljopisnog objekta u odnosu na govornike koji taj objekt imenuju dijele na endonime i egzonime. Prema dodatku u izdanju rječnika iz 2007 (Add. I.: 2) *endonim* je »ime zemljopisnog objekta u službenom ili uvriježenom jeziku područja na kojem se objekt nalazi« (hindski *Kolkata* za grad u Indiji, hrvatski *Lonjsko polje* za močvarno područje u Hrvatskoj), a *egzonim* je »ime koje se upotrebljava u nekom jeziku za zemljopisni objekt smješten izvan područja na kojem je taj jezik raširen i razlikuje se od jednog (ili više) pripadnog endonima koji se upotrebljava na području na kojem se zemljopisni objekt nalazi« (engleski *Warsaw* za poljski *Warszawa*; njemački *Mailand* za talijanski *Milano*; francuski *Londres* za engleski *London*; hrvatski *Beč* za austrijski *Wien*).

Sukladno definiciji pojma *egzonim*, *hrvatski egzonim* je hrvatskom jeziku prilagođeno zemljopisno ime stranog zemljopisnog objekata, odnosno udomaćeno, hrvatsko zemljopisno ime za objekt smješten izvan hrvatskog jezičnog područja (*Budimpešta*, *Rajna*, *Varšava*, *Solun*, *Stjenjak*). To je zemljopisno ime koje je u nekoj mjeri prilagođeno hrvatskom jeziku, bez obzira na način udomaćivanja (transkripcija, transliteracija, potpuni ili djelomični prijevod izvornoga imena, preko jezika posrednika, pa se može znatno razlikovati od izvornoga, ili je potpuno hrvatsko ime) (Crljenko (ur.), 2016: V).

U hrvatskoj se literaturi za pojam *egzonim* rabe sinonimi: (*toponimska*) *prilagođenica*, *ponašenica*, *prilagođeno ime*, *udomaćeno ime*, *prihvaćeno ime*. Pojam *endonim* najčešće se zamjenjuje pojmovima *izvorno ime* i *strano (tuđe) ime*.

Definicije pojmova *zemljopisno/geografsko ime*, *toponim*, *endonim* i *egzonim* Međunarodnog vijeća onomastičkih znanosti (*International Council of Onomastic Sciences*; ICOS) (URL 1) i *Kartografskog rječnika* (Frančula et al., 2020) na tragu su navedenih definicija.

3. Međunarodni okvir standardizacije zemljopisnih imena

Zemljopisnim imenima, osobito njihovom standardizacijom, na međunarodnoj se razini već šezdesetak godina bavi jedno od devet stručnih tijela Ekonomskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda, Skupina stručnjaka za zemljopisna imena pri UN-u (*United Nations Group of Experts on Geographical Names*, UNGEGN; URL2). Početke UNGEGN-a ustanovio je Glavni tajnik UN-a temeljem rezolucije 715 A (XXVII) Vijeća iz 1959. Povodom provedbe rezolucije, u New Yorku je 1960. održan sastanak desetak stručnjaka, koji se smatra početkom sustavnog bavljenja zemljopisnim imenima na međunarodnoj razini. Na sastanku se artikulirala potreba za standardizacijom toponima, iznesena su dotadašnja iskustava standardizacije u pojedinim zemljama, detektirani su zajednički problemi pri standardizaciji te su donijete preporuke o jedinstvenim, uglavnom jezičnim, postupcima u nacionalnoj i međunarodnoj standardizaciji toponima. Osim toga, budući da je pisanje toponima često neujednačeno, a uporaba ovisi o govornicima – što rezultira vrlo konkretnim poteškoćama u radu geografa, kartografa, statističara, planera, pravnika, upravnih djelatnika i drugih stručnjaka, osobito onih koji se bave prostorom – naglasila se nužnost uključivanja geografskog i kartografskog motrišta u problematiku toponima općenito, ali i u postupak njihove standardizacije. Sukladno rezoluciji, potvrdilo se da je potrebno poticati osnivanje nacionalnih tijela za standardizaciju zemljopisnih imena – koja bi, kako je naglašeno, pri izradi svojih načela standardizacije trebala uzeti u obzir međunarodnu perspektivu rješavanja problema vezanih uz toponime – te u operativnom smislu ustanoviti redovite konferencije i radne skupine koje će se baviti pitanjima standardizacije toponima (URL2, URL 3).

Slijedom navedenog, u Genevi je 1967. održana prva Konferencija o standardizaciji zemljopisnih imena pri UN-u (*United Nations Conferences on the Standardization of Geographical Names*; UNCISGN) na kojoj je sudjelovalo 111 članova iz 54 zemlje. Do 2017. Konferencije su se održavale u petogodišnjim intervalima, pa ih je dotad održano jedanaest. Na njima su se donosili najvažniji akti – rezolucije s međunarodnim preporukama za postupanje sa zemljopisnim imenima, kojih je dosad usvojeno više od 200 (URL 4). Implementacija rezolucija svake se dvije godine provjeravala na sjednicama UNGEGN-a, kojih je od druge Konferencije 1972. (na kojoj je UNGEGN formaliziran) do 2022. bilo tridesetak. Spajanjem konferencija i sjednica u jedinstveno tijelo, UNGEGN od 2017. djeluje učinkovitije, tj. proces donošenja rezolucija uvelike je olakšan i ubrzan (sjednice se organiziraju svake dvije godine). Danas u njegovim aktivnostima sudjeluje više od 400 članova iz više od 100 zemalja. Članovi UNGEGN-a okupljaju se i regionalno u okviru 24 zemljopisno i jezično određena odjela (među njima je i Odjel za Srednjoistočnu i Jugoistočnu Europu kojem pripada Hrvatska) te u sklopu jedanaest tematskih

skupina, unutar kojih se bave toponomastičkom terminologijom, imenima država, upravljanjem podacima o zemljopisnim imenima, sustavima latiniziranja, egzonimima i dr. (URL 2)

Osnovna je svrha UNGEGN-a upravo standardizacija zemljopisnih imena, odnosno dosljedna uporaba točnih, lako dostupnih toponima jer se pokazalo da samo takva imena mogu služiti učinkovitoj, brznoj i pravodobnoj komunikaciji diljem svijeta. Dokazano je, naime, da mnogi akteri koji djeluju u prostoru i na prostor, kao što su lokalne, nacionalne i međunarodne organizacije koje se bave trgovinom, zračnim, pomorskim i poštanskim prometom, demografskom statistikom, katastrom nekretnina, urbanim i regionalnom planiranjem, održivim upravljanjem okolišem i kriznim situacijama, sigurnosnim strategijama i mirovnim operacijama, spašavanjem, publiciranjem karata i atlasa, automatskom navigacijom, turizmom i javnim priopćavanjem imaju višestruke praktične koristi od točnih, jedinstvenih i usustavljenih toponima. Kako bi se ta svrha ispunila, s vremenom su se izdvojila tri osnovna cilja UNGEGN-a:

- standardizacija na nacionalnoj razini
- diseminacija standardiziranih toponima
- latiniziranje toponima.

Prvi se cilj ostvaruje poticanjem osnivanja nacionalnih tijela ili definiranja administrativnih procesa za standardizaciju zemljopisnih imena, kojima je zadatak prikupljanje i sistematizacija toponima te određivanje standardiziranih imena na nacionalnoj razini. Distribucijom standardiziranih imena putem nacionalnih popisa toponima, atlasa i mrežnih baza podataka te poticanjem izrade nacionalnih toponomastičkih smjernica – koje je dosad izradilo 40-ak država – UNGEGN promiče uporabu takvih imena na međunarodnoj razini, čime ostvaruje svoj drugi cilj. Treći se cilj odnosi na olakšavanje transkripcije zemljopisnih imena iz nelatiničnih pisama putem usvajanja i uporabe jedinstvenog, znanstveno utemeljenog sustava latiniziranja. Osim toga, polazeći od paradigme da zbog praktičnih razloga standardizacija promiče uporabu jednog odabranog imena na račun drugih inačica istog imena ili pak drugih imena za isti zemljopisni objekt, UNGEGN promiče zapisivanje i očuvanje mjesnih imena, kako bi se održala jezična različitost i tradicija svake zemlje. Također, prati nastanak novih i promjene postojećih zemljopisnih imena te stručno potpomaže prilikom terenskog i kabinetskog prikupljanja zemljopisnih imena na nacionalnim razinama (URL 2, URL 5).

Na međunarodnoj se razini standardiziraju i tzv. međunarodna imena, tj. imena koja nisu u nadležnosti niti jedne države ili drugog entiteta, a uglavnom su na engleskom jeziku (npr. imena mora, oceana, Antarktike), s ciljem učinkovite navigacije i prometa. Njih standardiziraju ili uvelike reguliraju međunarodne organizacije poput Međunarodne hidrografske organizacije, Znanstvenog odbora

za antarktička istraživanja i Organizacije međunarodnog civilnog zrakoplovstva (Jordan, 2022: 16).

Aktivnosti UNGEGN-a ponajprije uključuju globalno praćenje tema i događaja vezanih uz toponime te informiranje o njima na službenim mrežnim stranicama, organiziranje konferencija, sjednica te sastanaka radnih skupina i odjela, diseminaciju nacionalnih baza toponima te objavljivanje relevantnih publikacija. Što se potonjeg tiče, članovi UNGEGN-a dosad su pripremili nekoliko terminoloških i metodoloških priručnika namijenjenih nacionalnim tijelima za standardizaciju toponima. Terminološki rječnik *Technical Terminology Employed in the Standardization of Geographical Names* (1984, ²1987; URL 6) prvi je opsežniji takav priručnik. Razvijao se i dopunjavao tijekom godina pa je 2002. objavljen kao *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names* (Kadmon (ur.); dopunjen 2007. i 2019. postavljen na mrežu). U knjizi *Manual for the national standardization of geographical names* (Kerfoot (ur.), 2006.) potanko se objašnjava proces standardizacije zemljopisnih imena, od terenskog i kabinet-skog prikupljanja zemljopisnih imena do donošenja odluka o standardiziranom liku, iznose se glavni problemi u istraživanjima zemljopisnih imena i dr. Koristan je i priručnik *Technical reference manual for the standardization of geographical names* (2007; URL 7), u kojem se, među ostalim, iznose precizne upute za latiniziranje imena iz jezika koji se ne služe latinicom. Od 1988. dva puta godišnje izlazi bilten UNGEGN-a s novostima vezanim uz zemljopisna imena i aktivnosti nacionalnih tijela te tematski okupljenim priložima (URL 2).

4. Standardizacija zemljopisnih imena u Hrvatskoj

Dosad je stotinjak država osnovalo tijela koja se bave nacionalnom standardizacijom toponima. Među najstarijima su belgijsko (osnovano 1831.), norveško (1879.), kanadsko (1897.) i američko (1890.) (URL 8). Približno 70% ih je osnovano nakon formaliziranja UNGEGN-a 1972., i to u jednom od sljedećih oblika, ponekad i njihovom kombinacijom (Orth, 2006: 21–26):

- Središnji ured za toponime. Najčešće se osniva u okviru postojeće državne institucije koja se bavi kartografijom i geodezijom, geografskog instituta ili nekog ministarstva, uz poželjno uključivanje vanjskih stručnjaka; ovlašten je odlučivati o standardiziranim likovima.
- Povjerenstvo za standardizaciju toponima. Osniva se odlukom nacionalne vlade, sastaje se povremeno, čine ga vladini i nevladini predstavnici, tj. stručnjaci iz različitih područja; ovlašteno je preporučivati toponime javnopravnim tijelima ili odlučivati o standardiziranim likovima.
- Decentralizirano tijelo. Osniva se zbog postojanja više jezičnih ili kulturnih područja unutar države.

Unatoč pokušajima, do ožujka 2019. u Hrvatskoj nije postojalo mjerodavno tijelo koje bi se sustavno bavilo normiranjem toponima i koje bi bilo sastavljeno od stručnjaka iz različitih područja – jezikoslovlja, geografije, kartografije, geodezije, povijesti i drugih srodnih znanosti. Do osnivanja takvog multidisciplinarnog i multiinstitucijskog tijela – Povjerenstva za standardizaciju geografskih imena – došlo je odlukom Vlade Republike Hrvatske (URL 9), a temeljem Zakona o državnoj izmjeri i katastru nekretnina iz 2018. (URL 10). Prema Zakonu, Povjerenstvo, među ostalim, utvrđuje načela pisanja i uporabe zemljopisnih imena stranih objekata za njihovu primjenu u obrazovanju, znanosti, hrvatskoj diplomaciji i dr. te daje prijedloge i preporuke standardizacije zemljopisnih imena za objekte smještene u Hrvatskoj i izvan nje. Ono, dakle, daje preporuke za standardizaciju hrvatskih endonima i egzonima, dok poslove standardizacije, tj. njezinu provedbu, obavljaju javnopravna tijela sukladno preporukama Povjerenstva. Članovi Povjerenstva stručnjaci su u određenim područjima, ujedno i predstavnici ministarstva, ustanova i organizacija koje se u svojem djelokrugu trebaju služiti standardiziranim toponimima, proučavaju ih na akademskoj razini ili se s toponimima često susreću. U organizacijsko-provedbenom smislu i prema zakonski utvrđenim ovlastima, Povjerenstvo je najbližnje tipičnom povjerenstvu za standardizaciju toponima, uz neka ustrojstvena obilježja središnjeg ureda za toponime.

Kao i u mnogim drugim državama, Povjerenstvo je osnovano na poticaj kartografa i geografa jer se upravo oni svakodnevno suočavaju s izazovima pisanja i uporabe mnogobrojnih, dijelom neujednačenih zemljopisnih imena, odnosno s pojavom višeiemenosti (uporaba više oblika/inačica istog toponima). Zbog ograničenog prostora, na kartama se može upisati tek jedan, rjeđe dva oblika imena, pa je kartografima važno znati koji je ispravan, standardizirani toponimski lik, kao i koji oblik imena (egzonimi ili endonim) upotrijebiti na određenoj vrsti karte. Standardizacijom toponima jezikoslovci se, čini se, bave u manjoj mjeri zbog načelne usmjerenosti k dubinskim analizama pojedinih toponima ili toponimija određenog prostora, pri čemu nužno obrađuju ograničen broj imena, te zbog usredotočenosti na očuvanje mjesnih toponimskih likova, što je poželjnije s jezično-kulturološkog nego praktično-standardološkog aspekta. Ostali stručnjaci, ponajviše povjesničari, hidrografi, geodeti i politolozi, svaki iz svojeg rakursa daju korisne uvide u izradi načelnih preporuka i uputa te praktičnih – pojedinačnih ili skupnih – problema vezanih uz standardizaciju toponima.

Prije osnivanja Povjerenstva mnoge su hrvatske institucije sastavile interne popise, registre ili baze zemljopisnih imena, ovisno o području kojim se bave, no ti popisi nisu (bili) povezani. Unatoč tomu, ti su dokumenti temelj nacionalne standardizacije toponima, koja započinje upravo prikupljanjem i objedinjavanjem dostupnih popisa te uspoređivanjem i revizijom toponima zapisanih u njima. Uz najobuhvatniji takav popis – Registar geografskih imena (endonimi), s više od 124

000 toponima (URL 11), koji vodi i održava Državna geodetska uprava – korisni su popisi Instituta za hrvatski jezik (endonimi i egzonimi u Hrvatskom pravopisu i drugim bazama), Centra za jadransku onomastiku i etnolingvistikku (endonimi), Hrvatskog hidrografskog instituta (mareonimi, nesonimi), Hrvatskih voda (hidronimi), Hrvatskih cesta (hodonimi), Državnog zavoda za statistiku (ojkonimi, horonimi), Hrvatske narodne banke (egzonimi), Hrvatske pošte (ojkonimi), Hrvatske gospodarske komore (ergonimi), Hrvatskog planinarskog saveza (oronimi), drugih državnih tvrtki i javnih ustanova, popisi ministarstva, zatim hrvatski pravopisi i pripadni rječnici, abecedariji općih izdanja i popis egzonima Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža te drugi službeni popisi.

Počeci standardizacije toponima u Hrvatskoj započeli su, dakako, davno prije osnivanja Povjerenstva i izrade popisa toponima, normiranjem pisanja i izgovora zemljopisnih imena u povijesnim pravopisnim i drugim jezikoslovnim priručnicima, a od 1950-ih i u enciklopedijskim, atlasnim i rječničkim izdanjima Leksikografskog zavoda, u čijim su uvodnim poglavljima objašnjena osnovna normativna načela. Tako se u prvom grafijski standardiziranom *Hrvatskom pravopisu* Ivana Broza (1892), u poglavlju o pisanju velikih i malih početnih slova, kao primjeri spominju i neki toponimi; u rječničkom je dijelu popisano vrlo mali broj toponima. U njemu, međutim, nema poglavlja o prilagođavanju riječi odnosno toponima iz stranih jezika. Sljedeći pravopisi sadrže pravila koja se odnose na toponime i s njima povezane oblike riječi, npr. pravila o pisanju velikog i malog početnog slova, o pisanju riječi iz stranih, osobito klasičnih i slavenskih jezika (najčešće o pisanju izvorno ili prema izgovoru), o pisanju složenica, etnika i odnosnih pridjeva. Ta se pravila, kao i sve opsežniji rječnici na kraju pravopisa, s vremenom potkrepljuju sve većim brojem toponimskih primjera (Cipra i Klaić 1944; Boranić ⁹1947, ¹⁰1951; Jonke i Stevanović (prir.) 1960; Babić, Finka, Moguš ⁴1996; Jozić (gl. ur.) 2013). U *Pravopisu hrvatskoga jezika* Vladimira Anića i Josipa Silića (2001) izdvajaju se primjeri stranih imena naseljenih mjesta od imena kontinentata, država i ostalih zemljopisnih objekata, a u rječničkom dijelu posvećenom vlastitim imenima znan je udio toponima. Uz uobičajena pravila koja se odnose na toponime i s njima povezane oblike riječi u drugim poglavljima, *Hrvatski pravopis* Lade Badurina, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića (2007) donosi i poglavlje o transliteraciji i transkripciji stranih imena s mnogim primjerima zemljopisnih imena te popise imena država, pripadnih glavnih gradova i ovisnih područja. Kratkim pregledom odabranih pravopisa utvrđeno je da se pisanje hrvatskih endonima normiralo razmjerno rano, još od prvih pravopisa potkraj 19. st., dok su se pisanje i izgovor egzonima počeli osvještavati kao važni pravopisni izazovi kasnije (od 1940-ih), pa im se otada u pravopisnim priručnicima počelo posvećivati više prostora.

5. Tretman egzoni- ma unutar UNGEGN-a

Prema pojednostavljenoj definiciji, egzoni-
mi su prilagođena zemljopisna ime-
na stranih zemljopisnih objekata. Ona se nužno razlikuju od izvornih imena (en-
donima). Drugim riječima, to su zemljopisna imena koja umjesto izvornih imena
upotrebljavaju govornici drugih jezika (jezika primatelja). Pojavljuju se u svim je-
zicima i jezičnim zajednicama. Sastavni su i neodvojivi dio toponimskog korpusa
jezika neke zajednice, a time i vrijedan dio ukupnog jezičnog blaga te zajednice.
U komunikaciji su vrlo korisni jer se neki jezici toliko međusobno razlikuju da je
govornicima jezika primatelja mnoge endonime teško izgovarati i pravilno pisati.
Budući da su se u mnogim jezicima pojavili davno, upućuju na dugu tradiciju pri-
lagodbe zemljopisnih imena, a oni složeni, s apelativom, i na tradiciju prevođenja.
Osim toga, upućuju na dugotrajne kulturne, političke i ekonomske, osobito trgo-
vinske, veze zajednice jezika davatelja sa zajednicama jezika primatelja. Stoga se
mogu smatrati odrednicom njezina identiteta i kulturne baštine, koju stoga valja
očuvati (Crljenko (ur.) 2020b).

Unatoč pozitivnom shvaćanju egzoni-
ma kao nematerijalnog bogatstva jezič-
ne zajednice koja ih stvara, upotrebljava i njeguje, treba imati na umu da su mno-
gi egzoni-
mi nastali u razdoblju kolonizacije i imperijalističkih osvajanja, kada su
novi doseljenici nametali svoja imena, tj. svoje egzoni-
me, potiskujući ili potpuno
zatirući postojeća izvorna imena autohtonih jezičnih zajednica. Stoga su egzoni-
mi tijekom druge polovice 20. st. bili nositelji gotovo isključivo političkih, a ne je-
zikoslovnih i baštinskih konotacija, i to izrazito negativnih. Osim toga, zbog svo-
je višestrukosti (jer za isti zemljopisni objekt postoje različiti egzoni-
mi) oni zao-
bilaze glavno načelo standardizacije – „jedno ime za jedan objekt“ – što kompli-
cira njihovu uporabu.

Slijedom navedenog, u međunarodnoj su zajednici postali toliko nepoželjni da
ih se od prve (1967) do osme (2002) Konferencije o standardizaciji zemljopisnih
imena preporučivalo smanjivati. U tom je razdoblju usvojeno osam rezolucija o
tretmanu, uporabi i smanjenju egzoni-
ma. U njima se naglašavala potreba za izrad-
bom nacionalnih popisa egzoni-
ma koji bi poslužili kao temelj za redukciju egzoni-
ma. Mnoge su države stoga napravile opsežne popise: Sjedinjene Američke Drža-
ve, Ujedinjeno Kraljevstvo, Kanada, Južnoafrička Republika, Australija, Poljska,
Slovenija, Hrvatska i dr. U svrhu praćenja rada nacionalnih tijela u izradbi takvih
popisa i konkretnog smanjenja egzoni-
ma, na osmoj Konferenciji preporučeno je
osnivanje posebne radne skupine (URL 12: 7), što je i učinjeno 2002.

Radna skupina za egzoni-
me (*Working Group on Exonyms*; URL 13) danas oku-
plja stotinjak članova, od kojih je četrdesetak aktivnih, koji su se dosad sastali 26
puta na radnim sastancima ili radionicama, s prvobitnim ciljem poticanja proved-
be navedenih rezolucija, ali i diskusije o svim izazovima vezanim uz egzoni-
me

koji su se s vremenom pojavili. Radna skupina jedna je od najaktivnijih u UNGE-GN-u pa, osim redovitih sastanaka, članovi objavljuju svoje priloge sa sastanaka u zbornicima, najčešće u posebnoj seriji *Name and Place* (izdavač Verlag Dr. Kováč, Hamburg), kao i druge vrste radova u časopisima i knjigama. Dosad je tiskano sedam zbornika radova posvećenih temama i pitanjima o kojima se raspravljalo.

Među brojnim pitanjima oko problematike egzonomi izdvajaju se sljedeća: Što su egzonomi, tj. prema kojim ih kriterijima razlikujemo od endonima? Koliki je stupanj promjene u odnosu na izvorno ime potreban da bi se toponim smatrao egzonomom? Može li se samo toponim na službenom jeziku smatrati egzonomom? Treba li uopće standardizirati egzomime i, ako da, koje je tijelo za to nadležno? Što je s općeprihvaćenim imenima koja nisu na službenim jezicima? Kakav je odnos egzonom – endonom u višejezičnim područjima? Kako provesti standardizaciju u višejezičnim područjima, a da se pritom ne ugroze manjinska prava? Kada upotrijebiti egzonom, a kada endonom? Treba li uopće definirati kriterije uporabe egzonomi? Kako tretirati imena prekograničnih objekata i objekata izvan teritorija bilo koje države (npr. mora i oceana)? Kakvi egzonomi mogu biti s obzirom na različite kriterije podjele? Kako odrediti povijesne egzomime, odnosno kada egzonom postaje povijesni? Treba li i dalje zagovarati smanjenje egzonomi i ako da, u kojim kontekstima? Treba li se promovirati njihovo dokidanje čak i u domaćoj uporabi i je li to uopće moguće provesti? U kojoj mjeri egzonomi sadrže negativne konotacije i je li to dovoljno da ih se i dalje smatra nepoželjnim? Navedena i druga pitanja s vremenom su se oblikovala u posebne teme.

5.1. Standardizacija egzonomi

Zbog dugogodišnjeg ustrajavanja na redukciji egzonomi i nejasnih ovlasti standardiziranja egzonomi, za razliku od endonima za čiju su standardizaciju nedvojbeno zadužena nacionalna povjerenstva, prednost u nacionalnim standardizacijama davala se endonimima (Jordan 2022: 16). Ipak, neke su države standardizirale egzomime. U okviru ove teme članovi Radne skupine predstavljaju iskustva standardizacije u pojedinim državama, koja su često vrlo slična, osobito u zemljama s jezicima istih jezičnih skupina (grana), te predlažu zajednička rješenja. Uvid u brojne primjere standardizacije egzonomi daje mogućnost prepoznavanja sličnosti i razlika, što je već samo po sebi vrlo korisno.

Također se propituju mogućnosti, nadležnost, ali i nužnost standardizacije egzonomi s obzirom na glavno načelo „jedno ime za jedan objekt“, koje zbog njihove naravi ne vrijedi u slučaju egzonomi (svaka jezična zajednica može imati svoj egzonom za isti objekt) i manjinskih toponimi (koji bi trebali supostojati s većinskim toponimima). Standardizacijom se, naime, s praktične strane postiže nedvosmislenost i ujednačenost u uporabi toponimi i time omogućuje učinkovita

orijentacija te izbjegavaju dileme oko toga koje je i čije je ime „pravo“, ali s druge se strane osiromašuje jezik, što je osobito pogubno u višejezičnim zajednicama. Ta je spoznaja 1980-ih dovela do relativiziranja temeljnog načela jedinstvenosti imena, jer se počelo inzistirati na tome da u višejezičnim zajednicama treba na isti način tretirati toponime većinske i manjinske jezične zajednice, odnosno da je manjinska imena potrebno uzdignuti na razinu standardiziranog imena većinskog jezika (Jordan 2022: 18), što je pak rezultiralo preispitivanjem same definicije egzonima.

5.2. Definicija egzonima

Prva definicija UNGEGN-a, prema *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names* (Kadmon (ur.) 2002: 10) glasi: »*Egzonim* je ime koje se upotrebljava u nekom jeziku za zemljopisni objekt smješten izvan područja na kojem taj jezik ima službeni status i razlikuje se od imena koje se upotrebljava u službenom jeziku ili jezicima područja na kojem se zemljopisni objekt nalazi«. Budući da se smatralo kako ta definicija nije dovoljno obuhvatna jer uključuje samo toponime u službenom jeziku odnosno jezicima, a ne i one u govornim jezicima koji nemaju službeni status, 2007. je prihvaćena nova definicija (Add. I.: 2), koju prenosi ICOS (URL 1: 2–3): »*Egzonim* je ime koje se upotrebljava u nekom jeziku za zemljopisni objekt smješten izvan područja na kojem je taj jezik raširen i razlikuje se od jednog (ili više) pripadnog endonima koji se upotrebljava na području na kojem se zemljopisni objekt nalazi«.

Zbog nezadovoljstva postojećim definicijama – jer se usredotočuju na jezik i njegov status (službeni, neslužbeni, rašireni) kao isključive kriterije, zanemarujući prostor i govornike – nekoliko je sastanaka/zbornika Radne skupine posvećeno poimanju egzonima i razlikama između egzonima i endonima, što je 2015. rezultiralo novim, jednostavnijim definicijama; »*egzonim* je ime koje ne upotrebljava lokalna zajednica i različito je od endonima«, dok je »*endonim* ime koje prihvaća i upotrebljava lokalna zajednica« (Jordan 2022: 17). Za razliku od službenih definicija UN-a iz 2007., ove definicije ne poistovjećuju službena imena i endonime te u prvi plan stavljaju jezične zajednice, a ne jezike, pa se njima ne isključuje podjela na toponime kao endonime i egzonime unutar istog jezika. Međutim, te definicije zbog politički motiviranog veta nisu uvrštene u *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names* (Jordan 2021: 31, 2022: 17).

5.3. Trend uporabe egzonima

Kao rezultat negativnih konotacija koje su zbog političkih okolnosti svojeg nastanka i uporabe u razdoblju kolonijalizma i podupiranja komunističkog internacionalizma u komunističkim zemljama imali neki egzonimi te zbog usporednog

širenja svijesti o nužnosti priznavanja izvornih imena u postkolonijalnim zemljama, egzonimi su se u drugoj polovici 20. st. smatrali politički nekorektnima i stoga nepoželjnima, inzistiralo se na percepciji da mnogi izražavaju kolonijalističke, imperijalističke i nacionalističke težnje, jezičnu i kulturnu dominaciju, čak i teritorijalne pretenzije (npr. tijekom nacističke Njemačke). Negativan stav najizraženiji je bio 1970-ih i 1980-ih, kada ih se gotovo isključivo smatralo nametnutim imenima koja odražavaju neslavnu prošlost jezičnih ekspanzija pojedinih naroda i kolonijalizma (Woodman 2007: 7, 9; Jordan 2013: 1; Crljenko 2020c: 40). Osim toga, smatralo se da nepotrebno opterećuju vokabular i stvaraju nejasnoće u pisanju i uporabi, što ometa međunarodnu komunikaciju. Kako je već naglašeno, UNGEGN je stoga donio nekoliko rezolucija s ciljem njihova smanjenja. Međutim, već od prvih rezolucija uočeno je da se mišljenja o uporabi egzonima razlikuju od države do države, od jezika do jezika, ovisno o zemljopisnim, povijesnim i jezičnim okolnostima, što se onda očitovalo u različitim praksama tretiranja egzonima (Ormeling 2012: 5, Crljenko 2020c: 42). Umjesto da ih smanjuju, neke su zemlje podupirale njihovu uporabu kako bi potvrđivale vlastitu jezičnu i kulturnu posebnost.

Na prihvaćanje egzonima dodatno su utjecale promjene u političkoj stvarnosti potkraj 1980-ih. Nakon sloma komunizma u Europi mnoge su tranzicijske, a potom i neke druge zemlje (npr. Njemačka) počele u manjoj ili većoj mjeri upotrebljavati egzonime, vrativši u uporabu ranije zamijenjena tradicionalna imena (Woodman 2007: 9). Druge su se i dalje pridržavale UNGEGN-ovih preporuka. Objavljuvanjem knjige Ferjana Ormelinga (1983) o manjinskim imenima na kartama, u kojoj se upućuje na to da u stvarnosti autohtoni i manjinski toponimi ravnopravno supostoje s većinskim i da bi takvo stanje trebalo poduprijeti, posljedično se promijenilo glavno načelo standardizacije, koje sada glasi: „jedno ime za jedan objekt po jeziku“ (Jordan 2019: 6, 2022: 18). S vremenom je i unutar UNGEGN-a slabio otpor prema egzonimima pa se od 1990-ih više nisu donosile rezolucije o njihovom smanjenju.

Značajna se prekretnica dogodila početkom 2000-ih, kada se bitno promijenilo razumijevanje zemljopisnih imena. Poticaji su bili donošenje UNGEGN-ovih rezolucija VIII-9 (2002), IX-4 (2007) i X-3 (2012) o zemljopisnim imenima kao dijelu kulturne baštine te UNESCO-ve Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine 2003. (URL 4, URL 14, Jordan 2023: 250–251). Otad se toponimi, tako i egzonimi, na međunarodnoj razini počinju tretirati kao dijelovi kulturne baštine, pa su sve varijante imena odjednom postale jednako vrijedne. Zaživjela je ideja da nijedan oblik imena ne bi trebalo zanemariti, već bi se svaki trebao popisati i aktivno koristiti.

Ohrabreni prihvaćanjem promijenjene paradigme, mnogi članovi Radne skupine prigrlili su ideju o uvažavanju egzonima, dok su neki i dalje egzonimski skeptici. Tako su se oblikovala prilično čvrsta podijeljena motrišta, osobito kada

je riječ o uporabi egzonomi u jeziku primatelju, tj. u domaćim kontekstima. Prema Ferjanu Ormelingu (2012: 4–5), riječ je o trima pristupima: nacionalističkom, internacionalnom i srednjem. Zagovornici prvog pristupa skloni su egzonomima. Naglašavaju činjenicu da su se egzonomi unatoč dugogodišnjem restriktivnom stavu održali, što implicira da su potrebni i funkcionalni u jeziku kojega su sastavni dio. Članovi koji im nisu skloni uglavnom su iz Zapadne Europe i Sjeverne Amerike. Oni se i dalje zalažu za restriktivnu uporabu egzonomi, smatrajući da bi se promjenama u rezolucijama doveo u pitanje UNGEGN, čak i UN (Jordan 2021: 24). Ipak, rezolucije o zemljopisnim imenima kao dijelu kulturne baštine u proturječju su s prethodnim rezolucijama pa se kompromisno u posljednje vrijeme razmatra mogućnost srednjeg rješenja, prema kojem egzomime ne bi trebalo drastično i umjetno smanjivati u jeziku primatelju, nego bi ih trebalo prepustiti uobičajenom procesu transformacije jezika, a njihovu uporabu diversificirati ovisno o dobnim skupinama korisnika, namjeni publikacije i razini, tj. vrsti komunikacijskih kanala (nacionalna, službena, opća). Time se ne osporava temeljno stajalište UNGEGN-a, prema kojem se u međunarodnoj komunikaciji potiče uporaba endonimi (Crljenko 2020c: 43).

S ciljem konkretiziranja ovih razmišljanja, priprema se nova, u odnosu na prijašnje prilično različita rezolucija, kojom bi se naglasila važnost egzonomi kao sastavnih dijelova jezika primatelja, time i elemenata nematerijalne kulturne baštine zajednice koja se njima koristi. U toj možebitnoj novoj rezoluciji ističe se prihvatljivost egzonomi u domaćoj uporabi te se predlaže pažljiva uporaba egzonomi u međunarodnoj, posebno diplomatskoj uporabi. To znači da ako se rabe u tim kontekstima, treba uzeti u obzir njihovu političku i kulturnu osjetljivost. Kada se navode bez konteksta (npr. u bazama toponimi ili na kartama), treba ih, gdje god je to moguće, rabiti zajedno s pripadnim endonimima. Nacionalna nadležna tijela trebaju ih popisati i standardizirati, no ne bi trebala stvarati nove egzomime. Kako bi potkrijepio njihovu važnost, Peter Jordan (2023: 244–249) je izdvojio četiri razloga zaštite egzonomi: sastavni su dio jezika primatelja, odražavaju odnose među jezičnim zajednicama, povezuju zajednicu s njezinom poviješću i dio su imenskog sustava jezika primatelja. Potonje se najbolje očituje u imenima ulica (*Varšavska ulica*), poslovnih objekata, jela (*pekinška patka, francuska salata*) i dr.

5.4. Kriteriji uporabe egzonomi

Ovom temom pokušava se odgovoriti na pitanje u kojim kontekstima i situacijama treba upotrebljavati egzomime, a u kojima endomime. Najprije su članovi Radne skupine iznosili primjere iz svojih zemalja, a potom se radilo na zajedničkom zaključku. Među različitim ponuđenim kriterijima uporabe egzonomi, izdvojili su se oni prema kojima uporaba ovisi o:

- namjeni/svrsi, tj. ciljanoj skupini govornika
- tipu zemljopisnog objekta
- važnosti, veličini, udaljenosti zemljopisnog objekta (što je objekt važniji, veći i bliži zajednici jezika primatelja, veća je vjerojatnost da će imati egzonim)
- dugovječnosti egzonima (ako je ustaljen u jeziku, češće se upotrebljava)
- jezičnim obilježjima endonima (ako se sastoji od prozirnog generičkog dijela, češće se prevodi i rabi u prilagođenom obliku)
- povezanosti zajednica jezika primatelja unutar koje se objekt nalazi (što je povezanost između zajednica jezika primatelja i davatelja veća i dugotrajnija, to je među njima više egzonima) i dr.

Svjesni da je teško obuhvatiti sve primjere i pritom ponuditi jednostavnu, sažetu i općenitu preporuku, članovi Radne skupine su nakon žive rasprave donijeli zaključak prema kojem se egzonimi obično upotrebljavaju (Jordan et al. 2017: 4, Crljenko 2020c: 44, URL 15):

- u jeziku primatelju (npr. kada se hrvatski govornici nalaze unutar hrvatskog govornog područja ili kad se u Hrvatskoj objavljuju tekstovi, atlasi, kartografski ili grafički prilozi i sl. na hrvatskom jeziku namijenjeni govornicima hrvatskog jezika)
- ako se endonim sastoji od specifičnog imena i značenjski razumljive imenice ili pridjeva (more, jezero, rijeka, zaljev i dr.; nov, star, velik, mal, bijel, crn, gornji, donji, sjeverni, južni i dr.) (*Bodensko jezero za Bodensee, Crna Volta za Volta Noire, Nova Gvineja za New Guinea*)
- ako imenovani zemljopisni objekt ima bliske i tradicionalne veze sa zajednicom jezika primatelja (*Bavarska, Beč, Budimpešta, Trst, Venecija*)
- ako je imenovani zemljopisni objekt povijesno ili danas važan (za zajednicu jezika primatelja) (*Bejrut, Franačka, Fukušima, Himalaja*)
- ako se imenovani zemljopisni objekt prostire na više govornih područja (*Alpe, Drava, Dunav, Karpati*).

U Hrvatskoj je praksa pokazala da se egzonimi najčešće rabe ovisno o namjeni/svrsi, tj. ciljanoj skupini govornika, i tipu zemljopisnog objekta. Ovisno o namjeni, izdvajaju se sljedeće uporabe toponima (URL 15):

- Službena uporaba, koja se odvija unutar Hrvatske ili je usmjerena prema inozemstvu. U hrvatskoj službenoj komunikaciji (dokumenti i diplomatska komunikacija na hrvatskom jeziku) trebalo bi upotrebljavati službena standardizirana imena država i ovisnih područja, koja su najvećim dijelom hrvatski egzonimi (*Češka Republika, Kabo Verde, Ruska Federacija*) ili, slijedeći zahtjeve nekih država da se ne mijenjaju izvorna ime-

na njihovih država ili korijeni riječi u drugim jezicima, endonime (*Côte d'Ivoire, El Salvador, Timor-Leste*). Većina egzonomi prilagođena je prema uobičajenom izgovoru u hrvatskom, slijedeći tradicijsko načelo (*Cipar, Danska, Tajland*). U međunarodnoj službenoj komunikaciji (u diplomaciji, zračnom i poštanskom prometu i sl.) valja rabiti endonime, i to standardizirane i/ili službene (*Brasil, España, France*), ili egzonime jezika na kojem se sporazumijeva (*Londra za London, Parigi za Pariz* ako se sporazumijeva na talijanskom jeziku). Važno je pritom naglasiti da službena imena nisu obvezujuća u drugim uporabama.

- Stručna i znanstvena uporaba. Osim egzonomi nastalih prema uobičajenom izgovoru u hrvatskom jeziku (*Peking, Bombaj, Fukušima, Kjoto, Pjongjang*), u radovima se mogu rabiti toponimi oblikovani prema transkripcijskim i transliteracijskim pravilima za pojedine jezike i pisma (*Beijing, Bombay, Fukushima, Kyoto, Pyongyang*).
- Opća i javna uporaba. Podrazumijeva uporabu egzonomi u kartografiji, leksikografiji, školstvu, nakladništvu i medijima. U takvoj se uporabi preporučuje rabiti egzonime, ako su uvriježeni, i to prema uobičajenom izgovoru u hrvatskom jeziku. U publikacijama namijenjenima međunarodnom tržištu pronalaze se samo endonimi.

Ovisno o tipu zemljopisnog objekta, egzonomi se upotrebljavaju za (Crljenko (ur.) 2018: 13, 2020b; URL 15):

- sve kontinente, velike prirodne i kulturne cjeline, oceane i povijesne države (*Afrika, Angloamerika, Arktik, Bizant, Indijski ocean, Pruska*)
- većinu država, mora i ovisnih područja (*Crveno more, Irska, Nova Kaledonija*). Manji broj imena država izvorno se preuzima (*Argentina, Burkina Faso, Slovenija*).
- mnoge prirodne regije, povijesne pokrajine, savezne države, upravne jedinice, otoke i otočja (*Aleuti, Antili, Gibsonova pustinja, Grenland, Koruška, Novi Južni Wales, Sahara, Saska, Sjeverna Dakota, Tasmanija*)
- neke važnije, osobito veće i prekogranične, reljefne oblike i kopnene vode te ostale objekte većeg povijesnog ili suvremenog značenja, npr. brane, zidine, arheološka nalazišta i dr. (*Asuanska brana, Himalaja, Hindukuš, Južni Karpati, Meksička visoravan, Slano jezero, Stjenjak*)
- neka naselja koja su nam povijesno važna ili su glavni i svjetski važni gradovi (*Alep, Aleksandrija, Atena, Beč, Pariz, Varšava, Venecija*). U skladu s dugotrajnim trendom uporabe endonima, naselja koja su postala važna u novijoj povijesti nemaju svoj egzonom (*Bruxelles, Dublin, New York, Stockholm*). Zastarjela imena naselja upotrebljavaju se samo u povijesnom kontekstu (*Bruselj, Jakin, Mletci, Požun*).

5.5. Klasifikacije i tipologije egzonima

Kao posebna tema, podjele egzonima novija su tema među članovima Radne skupine. Međutim, o različitim klasifikacijama egzonima (neke su proveli: Rukko 2007; Crljenko, 2008, 2017, (ur.) 2020b; Kladnik et al. 2013; Harvalík 2016; Kladnik i Geršič 2019) posredno se već raspravljalo u okviru drugih tema, jer se podjele egzonima uvijek nameću u diskusijama o različitom tretmanu pojedinih vrsta/tipova egzonima. Najčešće su podjele egzonima ovisno o sljedećim kriterijima:

- tip zemljopisnog objekta, prema kojem egzonim, poput endonima, može biti: oronim, hidronim, zoonim, antroponim, ojkonim, urbonim, horonim, (h)odonim, nesonim, mareonim i dr.
- stupanj normiranja, prema kojem egzonim može biti standardiziran (*Kanada, Rim*), preporučan (*Bjelokosna Obala*), dopušten (*Lavljí zaljev*), istovrijedan (*Latvija* i *Letonija*) ili nedopušten (*Meksiko, Mexički zaliv*)
- područje uporabe, prema kojem egzonim može biti nacionalni (samo u jednom jeziku; *Bjelokosna Obala*) ili međunarodni (u više jezika; *Peking, Solun*)
- učestalost uporabe u određenom razdoblju, prema kojem egzonim može biti živući (kurentni), i to stabilni (*Dunav, Francuska, Poljska, Rim*) ili nestabilni (različito se zapisuju – *Kalifornija/California, Teksas/Texas*), u nestajanju (*Carigrad*) ili povijesni (arhaični / *Jakin, Požun, Stambol*/ koji se danas zamjenjuju endonimima / *Ancona, Bratislava, Istanbul*)
- tip prilagodbe u jeziku primatelju (npr. hrvatskom jeziku), prema kojem egzonim može biti izvorno ime s hrvatskim nastavkom (*Prag/Praha*), odnosno ime nastalo fonetsko-fonološkom (*Pariz*) i morfološkom prilagodbom (*Pariz*), zatim potpuno ili dijelom prevedeno ime (najčešće se prevode veznici, prijedlozi, pridjevi *gornji, donji, južni, sjeverni, istočni, zapadni* i sl. te zemljopisni nazivi, npr. *jezero, otok, gorje, Crno more, Južna Karolina*), ime nastalo putem jezika posrednika (*Abesinija/Abissinija*), transliterirano ili transkribirano ime (nastalo grafijskom prilagodbom; *Pandžab/Punjab, Tokio/Tōkyō*), prihvaćeno drugo izvorno ime (*Cejlon/Šri Lanka*), staro, tj. „pravo“ hrvatsko ime (egzonim u užem smislu; *Beč*) i dr.

6. Pisanje i uporaba hrvatskih egzonima prema pravopisima

Standardizacija egzonima u hrvatskim pravopisima, premda vrlo ograničenog dosega, može se pratiti od kraja 19. st., tj. od tiskanja grafijski prijestandardnog priručnika *Nauka o pravopisu jezika hrvackoga ili srpskoga (fonetičkom i etimologijskom)*, objavljenog 1889., u kojem Marčel Kušar izdvaja skupinu stručnjaka

koji daju prednost pisanju stranih imena prema izgovoru (tzv. fonetičari) i skupinu koju naziva etimologičarima te izdvaja nekoliko primjera egzoni. Slijedi *Hrvatski pravopis* (1892) Ivana Broza, koji donosi malobrojne, danas uglavnom zastarjele egzoni. Tek njegovo izdanje iz ⁴1906. (priređio D. Boranić) donosi neka pravila: pravilo o prilagođivanju apelativa i imena iz latinskog i grčkog jezika i pravilo prema kojem se stariji toponimi pišu kao domaće riječi, dakle prilagođeno, noviji (suvremeni) pišu se izvorno, dakle nepromijenjeno, a zastarjele toponime treba posve izbaciti iz uporabe (povijesni egzoni). Takvo temeljno stajalište zastupa se i danas, no u posljednjih stotinu godina ono je dopunjavano i povremeno mijenjano unošenjem rješenja koja uglavnom nisu zaživjela (Čilaš Šimpraga, Crljenko, 2017: 39–40). Od idućih pravopisnih priručnika izdvojit će se oni koji predstavljaju pomake u tretmanu egzoni.

Pravopis hrvatskosrpskoga jezika Dragutina Boranića (⁷1937) donosi zaokret jer se autor zauzima za fonetsko pisanje zemljopisnih imena iz suvremenih europskih jezika, no već u sljedećem izdanju (⁸1941) dopušta i izvorno pisanje nekih toponima. Korijenski *Hrvatski pravopis* Franje Cipre i Bratoljuba Klaića (1944) prvi šire obrađuje temu uporabe imena stranih zemljopisnih objekata, donoseći primjere iz različitih živih jezika, ne samo klasičnih. U njemu se utvrđuju pravila koja će se promicati u mnogim sljedećim pravopisnim priručnicima, primjerice da imena iz latiničnih jezika ne treba transkribirati, a ona iz jezika koji se služe ćirilicom, arapskim, kineskim i drugim pismima treba pisati prema našem izgovoru, a ne prema engleskom ili njemačkom, da u međunarodnom prometu treba upotrebljavati izvorno ime, da postoje hrvatska imena nekih zemljopisnih objekata, kao i ona koja su donekle različita od izvornih). U osnovnim pravilima sličan pravopisu Cipre i Klaića je *Pravopis hrvatskosrpskog jezika* koji su priredili Ljudevit Jonke i Mihailo Stevanović (1960). Novost je što se, uz načelo da se toponimi iz latiničnih slavenskih jezika preuzimaju u izvornoj ortografiji, donosi pravilo po kojemu se slavenski toponimi prenose prema izgovoru te se daju upute za transkribiranje imena iz češkog i poljskog jezika (Čilaš Šimpraga, Crljenko, 2017: 40–41).

Četiri pravopisa koja su danas u uporabi donekle standardiziraju imena stranih zemljopisnih objekata te savjetuju kako ih treba sklanjati. Slažu se da toponime iz latiničnih jezika u načelu pišemo jednako kao u jeziku iz kojeg potječu (osim u slučaju egzoni, oko čijeg se poimanja ne slažu). Međusobno se razlikuju i po preporukama za pisanje imena iz nelatiničnih jezika. Najsazetiji je *Pravopis hrvatskoga jezika* Vladimira Anića i Josipa Silića (2001), s uputom da se toponimi iz takvih jezika pišu transliterirano. *Hrvatski pravopis* Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Mogaša (⁴1996) navodi da upotrebljavamo izvorna imena iz latiničnih jezika, osim imena koja smo već davno prilagodili hrvatskom jeziku. Ističe da je zbog posredovanja engleskog, njemačkog, francuskog i talijanskog jezika u oblikovanju hrvatskih imena iz nelatiničnih pisama raširena neujednače-

nost, a kako bi se ona izbjegla, toponime treba pisati prema službenoj latiničnoj transkripciji naroda iz kojeg potječu. Ipak, zbog uvriježenosti nekih imena u domaćim javnim glasilima dopuštaju se dvostrukosti. *Hrvatski pravopis* Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića (2007) donosi pravilo da se toponimi iz latiničnih jezika pišu izvorno, a iz nelatiničnih jezika u transliteriranom (japanski, kineski) ili transkribiranom obliku (većina ćirilicinih slavenskih jezika te hebrejski, arapski, hindski, starogrčki, latinski i novogrčki). Ističe se da su sva imena država i kontinenta hrvatska imena; za neka su ponuđena dvostruka rješenja. *Hrvatski pravopis* (Jozić (gl. ur.), 2013) navodi kako se toponimi iz latiničnih jezika pišu izvorno ili prilagođeno. Oni iz jezika koji se ne služe latinicom i ćirilicom pišu se prema uobičajenom izgovoru u hrvatskom jeziku. Dodaje se da se takvi toponimi mogu pisati i prema transkripcijskim i transliteracijskim pravilima za pojedine jezike i pisma (Čilaš Šimpraga, Crljenko, 2017: 43–45).

Poboljšanje tretmana toponima, s vremenom i egzonomima, u hrvatskim pravopisnim priručnicima očituje se u:

- sadržajima pravopisa, koji danas već uobičajeno sadrže poglavlja ili barem odlomke posvećene pisanju (rjeđe i izgovoru) i sklonidbi toponima iz stranih jezika, tvorbi etnika i pripadnih pridjeva
- sve većoj zastupljenosti toponimskih primjera u rječničkim dijelovima
- sve razrađenijim pravilima za pisanje i izgovor toponima iz stranih jezika te s njima povezanih oblika riječi.

Unatoč tomu, ali imajući na umu činjenicu da pravopisi ne mogu dati jasna i jednoznačna pravila primjenjiva na sve slučajeve, uočava se nekoliko nedostataka oko pisanja egzonomima:

- Imena nekih tipova zemljopisnih objekata ostaju nedorečena, odnosno bez jasnih pravila pisanja, osim pravila vezanog uz veliko i malo početno slovo. Naime, najveća pažnja u poglavljima o pisanju riječi iz stranih jezika posvećena je imenima kontinenta, država, ovisnih područja i naseljenih mjesta pa se upravo takva imena najčešće navode kao primjeri potvrde određenog pravila. Rjeđe se pronalaze primjeri imena rijeka, planina i upravnih jedinica, dok se imena regija, mora, jezera, zaljeva, otoka ili pustinja nabrajaju vrlo rijetko. Osobito bi bilo korisno navesti pravila i primjere pisanja zemljopisnih regija jer, primjerice, pravopisno pravilo o pisanju imena dijela veće prostorne cjeline koje sadrži odrednicu strane svijeta upućuje na smještaj tog dijela unutar cjeline (*južna Europa*), dok bi se, ako je riječ o zemljopisnoj regiji istoga imena, trebalo primjenjivati pravilo sukladno praksi pisanja imena regija u geografiji prema kojem se regije smatraju identitetski izdvojenim entitetima te imaju vlastita imena koja treba pisati velikim početnim slovom (*Južna Europa*).

- Pravopisi ostavljaju mogućnost različitog pisanja istih toponima. Naime, osnovno je načelo da se toponimi iz stranih jezika mogu pisati na tri načina: a) izvorno (kao endonimi), tj. onako kako se pišu u jeziku iz kojeg su preuzeti ako su izvorno pisani latinicom i nisu prilagođavani hrvatskom jeziku, b) prema transkripcijskim i transliteracijskim pravilima za pojedine jezike i pisma ako izvorno ime nije iz latiničnog jezika, c) prilagođeno (egzonim), tj. različito od izvornog imena, prema uobičajenom izgovoru u hrvatskom i slovima hrvatske latinice. Ono što zbunjuje i praktična je prepreka u općoj uporabi, osobito pri izradi zemljopisnih karata, jest dopuštena mogućnost dvostrukog pisanja (*Kyoto* i *Kjoto*, *Hirošima* i *Hiroshima*), čak i u imenima država, koja su dosad prošla najviši stupanj standardizacije te su među najčešće rabljenim toponimima, kako u službenoj, tako i u općoj primjeni (*Sveti Toma* i *Princip* i *San Tome* i *Prinsipe*).
- Premali broj primjera pisanja toponima i njihova nedvojbenost. Dakako da pravopisni rječnici ne mogu (i ne trebaju) popisati sve dvojbene toponime, ali veći broj primjera zasigurno bi uklonio dio neujednačenosti. Uočava se da primjeri uz navedena pravila uglavnom nisu dvojbeni, pa ostavljaju niz otvorenih pitanja i nedorečenosti.
- Nedostaju preporuke o uporabi izvornih i/ili prilagođenih imena stranih zemljopisnih objekata, pa ostaje nejasno kada, u kojim kontekstima rabiti koji oblik. Samo *Hrvatski pravopis* Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguš, (⁴1996: 58, 64) donosi dvije kratke upute koje se odnose na uporabu egzonima i endonima. Prema njima, strane toponime treba pisati izvorno u poštanskom prometu, knjižarstvu, diplomatskim i gospodarskim poslovnim odnosima te na zemljopisnim kartama. Iznimno se na kartama, uz obavezno izvorno pisanje, u zagradi može navesti hrvatska toponimska prilagođenica. Također se u javnim glasilima za domaće potrebe može upotrebljavati i tradicionalan način pisanja prilagođen prema stranim uzorima. Autori smatraju da će se tako s vremenom hrvatske prilagođenice zamijeniti izvornim imenima, što je u skladu s uputama UNGE-GN-a.

***

Stranim zemljopisnim imenima, tako i egzonimima, bavilo se i Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika na svojoj 26. sjednici 2010. (URL 16: 99), na kojoj su donijeti sljedeći zaključci:

- da se u Hrvatskoj kao imena država rabe uvijek domaći oblici imena, tj. egzonimi
- da za imena saveznih država, gradova i drugih toponima, oronima i hidronima nikada nije pogrešno rabiti endonime

- da je u slučajevima kada su povijesne i kulturne veze s imenovanim zemljopisnim područjima ili mjestima bile bliske prirodnije rabiti uhodane egzonime (*Beč, Rim, Budimpešta, Petrograd*) nego endonime, no u takvim slučajevima, kada se prvi put u tekstu rabe, treba iza toga u zagradi navesti endonim
- da ih u slučaju ravnopravnih imena u višejezičnim sredinama valja navoditi redom odvojene kosom crtom (*Bruxelles/Brussel, Gent/Gand*)
- da, u skladu s preporukama UN-a, nije poželjno uvoditi nove egzonime.

7. Hrvatski egzonimi u općoj i javnoj uporabi

Pisanje i uporaba hrvatskih egzonima u kartografiji, školstvu, leksikografiji, nakladništvu i medijima vrlo je šarolika jer ne postoje obvezujući jedinstveni i jasni kriteriji standardizacije egzonima, nego tek načelna preporuka o uporabi uvriježenih egzonima kada god je to moguće (primjerice, izbor toponima na kartama ne ovisi samo o više ili manje jasnom kriteriju uporabe, nego i o dostupnom, najčešće vrlo ograničenom prostoru za njegov upis). Ipak, 2020. objavljene su preporuke Povjerenstva za standardizaciju geografskih imena koje se bave i egzonimima (URL 15), no to su samo preporuke ograničene vidljivosti. Propisivanju, ili makar preporukama, pravilnog imenskog lika (likova) za određeni zemljopisni objekt Povjerenstvo bi tek trebalo pristupiti. Rezultat takvog stanja su prilične neujednačenosti i nedosljednosti u pisanju i uporabi egzonima, koje se iz glavnih izvora (jezični priručnici, službene karte, leksikografska izdanja) onda prenose u školske atlase i udžbenike, medije, izdanja drugih nakladnika i prevođenje.

U školstvu dob govornika utječe na uporabu egzonima. Tako su učenicima nižih razreda osnovne škole uobičajeno u većoj mjeri ponuđeni egzonimi zbog lakšeg pamćenja velikog broja toponima s kojima se prvi put susreću, dok su učenicima viših razreda osnove škole (tab. 1), srednjoškolcima (tab. 2) i starijima ponuđeni endonimi s egzonimima u zagradama. Katkada se rabe samo endonimi iako postoji pripadni uvriježeni egzonim. Odabir nerijetko ovisi o autorima i uredničkoj politici pojedinog nakladnika. Tako pojedini autori u novijim izdanjima (stanje 2024.), osobito ako prednost daju ednonimima, uz njih u zagradama u tekstu nude i izgovore endonima. To pak nije slučaj u autora koji navode samo egzonime ili im daju prednost. U tekstu se najčešće pojavljuju oba oblika, dok je zbog ograničenosti prostora na kartama češći samo jedan oblik.

Školska knjiga		Profil	Alfa		Naklada Ljevak	Alka script
2015.	2024.	2015.	2015.	2024.	2015.	2024.
Bukurešt (București)	București (Bukurešt)	Bukurešt	București Bukurešt Bukurešt (București)	Bukurešt	Bukurešt (București)	Bukurešt
Chișinău (Kišinev)	Chișinău (Kišinjev)	Kišinjev	Chișinău Chișinău (Kišinjev)	Kišinjev	Chișinău (Kišinjev)	Kišinjev
Krivi Rog (Kryvyj Rih) Kryvyj Rig	Kryvyj Rig Kryvyj Rih (Krivij Rih)	-	Krivi Rog	-	-	-
Kyiv Kyïv (Kijev)	Kyiv (Kijev) Kyïv (Kijiv)	Kijev	Kijev	Kijev	Kijev	Kijev
L'viv (Lavov)	L'viv (Lavov) Lviv Ljaviv, Ljviv	-	Lavov	Lavov	Lavov (L'viv)	-
Pariz (Paris)	Paris (na karti) Pariz	Pariz	Pariz	Pariz	Pariz	Paris (na karti) Pariz
Varšava (Warszawa)	Warszawa (Varšava), Varšava (na karti)	-	Varšava (Warszawa)	Varšava	Varšava	Varšava
Ženeva (Geneve)	Ženeva	-	Ženeva (Geneve)	Ženeva	Geneve (Ženeva)	-

Tablica 1. Primjeri imena gradova u zemljopisnim udžbenicima za sedmi razred osnovne škole; stanje 2015. i 2024. Priredile: Ružica Vuk za stanje 2015. (Crljenko, Vuk, 2015), Ivana Crljenko za stanje 2024.

Školska knjiga		Profil	Alfa		Meridijani	
2015.	2024.	2015.	2015.	2024.	2015.	2024.
Aleksandrija	-	-	Aleksandrija	-	Aleksandrija (na karti) Al-Iskandariyah (Aleksandrija) (u tekstu)	-
Beijing (Peking) Peking (Beijing)	Beijing (Peking)	Beijing	Beijing	Peking	Beijing	Beijing
Chennai (Madras)	-	Chennai	Chennai (Madras) Madras	Chennai	Chennai (na karti) Chennai (Madras) (u tekstu)	-
Dilli (Delhi)	Delhi	Delhi	Delhi ili Dilli	Delhi	Dilli (na karti) Dilli (Delhi) (u tekstu)	Delhi
Kairo	Al-Qahira (Kairo)	Cairo	Kairo	Kairo	Kairo (na karti) Kairo (Al-Qahirah) (u tekstu)	Al-Qahirah (Kairo)
Kolkata (Calcutta)	-	Kolkata	Kolkata (Calcutta) Kolkata	Kolkata	Kolkata (na karti) Kolkata (Calcutta) (u tekstu)	Kolkata
Mumbai (Bombay) Mumbai (Bombaj)	Mumbai	Bombaj Mumbai	Mumbai ili Bombay Mumbai	Mumbai	Mumbai (na karti) Mumbai (Bombay) (u tekstu)	Mumbai
Pariz	Paris (Pariz)	Pariz	Paris Pariz	Pariz	Pariz	-
Singapore	Singapore (Singapur)	Singapore	Singapur	-	Singapore	Singapore

Školska knjiga		Profil	Alfa		Meridijani	
2015.	2024.	2015.	2015.	2024.	2015.	2024.
Šangaj Shanghai (Šangaj) Šangaj (Shanghai)	Shanghai (Šangaj)	Shanghai	Shanghai	Šangaj	Shanghai	Shanghai
Tokio Tokio (Tokyo)	Tokyo (Tokio)	Tokyo	Tokyo	Tokio	Tokio	Tokio

Tablica 2. Primjeri imena gradova u zemljopisnim udžbenicima za treći razred gimnazije; stanje 2015. i 2024. Priredile: Ružica Vuk (Crljenko, Vuk, 2015) za stanje 2015., Ivana Crljenko za stanje 2024.

Enciklopedička djela općeg tipa – opće enciklopedije, leksikoni, enciklopedijski rječnici, enciklopedijski atlas svijeta i kontinenata – Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža sadrže nebrojeno mnogo toponima u svojim natuknicama, člancima, na kartama i u ilustracijama. U predgovorima tih izdanja navode se načela odabira i pisanja toponima ovisno o jeziku i pismu izvornog imena. Prema tomu, pišu se izvorno ako dolaze iz jezika koji se služe latiničnim pismom, dok se imena iz jezika koji se služe drugim pismima (npr. ćirilica, alfabet, te kinesko, japansko i arapsko pismo) transliteriraju ili transkribiraju. Uz zemljopisna imena koja se nisu udomačila u hrvatskom jeziku bilježi se izgovor. Potiče se i uporaba egzonima kad je ona nedvojbeno. Takvim tretmanom zemljopisnih imena iz stranih jezika doprinose njihovu normiranju. Ipak, valja napomenuti da je osnovna svrha enciklopedičkih izdanja informiranje o obilježjima zemljopisnih objekata, a ne propisivanje njihovih imena (preporukama pravilnih likova bave se samo jezikoslovni priručnici), da su ova pravila vrlo općenita, što znači da ne zahvaćaju mnoge primjere, osobito kada je riječ o višeimenosti, da imaju ograničen doseg jer se odnose samo na izdanja Zavoda te da se zbog autonomije koju imaju urednici općih izdanja i među tim izdanjima pojavljuje neujednačenost u pisanju i uporabi egzonima. Stoga se leksikografi i dalje susreću s pitanjima koji oblik rabiti, tj. kojem dati prednost (egzonimu ili endonimu), kako riješiti izazove nestandardiziranih egzonima u slučajevima višeimenosti i dr. Kada se zavodskim izdanjima pribroje leksikografska izdanja drugih izdavača, neujednačenost postaje još očitija (tab. 3; još se primjera može pronaći u: Crljenko, 2008).

Hrvatski opći leksikon, LZMK, 1996.	Hrvatska enciklopedija LZMK, 1999. – 2009.	Hrvatski enciklopedijski rječnik, Novi Liber, 2002.	Veliki školski rječnik hrv. jezika, IHJJ, 2012.	Hrvatski pravopis, IHJJ, 2013. (i mrežno izdanje 2024)	Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika, ŠK, 2015.	Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2024.
Azerbajdžan	Azerbajdžan	Azerbajdžan/ Azerbejdžan	Azerbàjdžan	Azerbajdžan	Azerbajdžan	Azerbajdžan
Bahrein (Bahrain)	Bahrein ili Bahrain	Bahrein (Bahrain)	Bahrčìn	Bahrein	Bahrein	Bahrein ili Bahrain
Beirut	Beirut ili Bayrut	Bejrut	Bèirut	Bejrut	Bejrut	Bejrut
Carigrad (tur. Istanbul)	Carigrad → Istanbul	Carigrad	Càrigrād, İstanbul	Carigrad, Istanbul	Carigrad, Istanbul	Carigrad → Istanbul
California (udomaćeno Kalifornija)	Kalifornija → California	Kalifornija	Kalifòrnija	Kalifornija	Kalifornija	California
Černobil → Čornobilj	Černobilj	Černobil (Černobilj)	Čèrnobil	Černobil i Čornobilj	-	Černobilj
Genova	Genova	Đenova (Genova)	Đènova	Genova	-	Genova
Kastilja	Kastilja	-	Kastilja	Kastilja	-	Kastilja
Kyoto	Kyoto	Kyoto	Kjòto	Kjoto	-	Kyoto
Mađarska	Mađarska	Mađarska (Mađarska)	Màdžarskà/ Máđarskà	Mađarska > Mađarska	Mađarska (= Mađarska)	Mađarska
Mianma (prije Burma)	Mianmar	Mjanma	Mijàn mār	Mjanmar	Mjanmar	Mjanmar
Obala Bjelokosti	Obala Bjelokosti	Obala Bjelokosti	Bjelòkosnà Òbala	Bjelokosna Obala	Bjelokosna Obala	Obala Bjelokosti
Shanghai	Shanghai	Shanghai	Šàngaj	Šangaj	-	Shanghai
Texas (udomaćeno Teksas)	Texas	Teksas	Tèksas	Teksas	-	Texas
Tokyo	Tokyo	Tokio (Tokyo)	Tòkio	Tokio	Tokio	Tokyo (Tokio)

Tablica 3. Primjeri imena gradova, pokrajina i država u različitim leksikografskim djelima i Hrvatskom pravopisu. Priredile: Ankica Čilaš Šimpraga izvore do 2015. (Čilaš Šimpraga, 2016), Ivana Crljenko izvore 2015. i 2024.

Opisano stanje bilo je osnovni poticaj pokretanju projekta *Rječnik stranih geografskih imena* u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža (2013–20), s ciljem prikupljanja, sistematizacije i kategorizacije toponima te donošenja preporučenih likova (oko 3000). Projekt ima tri rezultata: tiskani priručnici *Hrvatski egzonimi I.* (Crljenko (ur.), 2016) i *Hrvatski egzonimi II.* (Crljenko (ur.), 2018) te njihova dopunjena mrežna inačica (Crljenko (ur.), 2020b). U priručniku *Hrvatski egzonimi I.* popisana su sva imena država s pripadnim glavnim gradovima, premda neka imena država nisu egzonimi (*Argentina, Barbados, Samoa, Slovenija* i dr.), kako bi se održala cjelina. Također, većinu imena glavnih gradova preuzimamo. Uz njih, uvršteni su: imena stanovnika (etnici), odnosni pridjevi (ktetici), genitivi, lokativi imena država i gradova te drugi atributi. U priručniku *Hrvatski egzonimi II.* popisani su suvremeni i povijesni egzonimi svih zemljopisnih objekata (države, gradovi, ovisna područja, regije, rijeke, planine, jezera, naselja, mora, oceani, zaljevi i dr.), no njihova je obrada sažetija od one u prvom priručniku. Istodobno se u Zavodu odvijao hrvatsko-slovenski znanstveni projekt *Poredbena analiza hrvatskih i slovenskih egzonima* (2014–15) slične tematike, a u Institutu za hrvatski jezik projekt *Rječnik velikoga i maloga početnog slova* (2014–22; Blagus Bartolec (ur.), 2022), koji sadrži mnoge primjere egzonima.

8. Glavni jezični problemi

Tijekom rada na *Rječniku stranih geografskih imena* zbog velikog broja potvrda iz četrdesetak konzultiranih izvora, ponajviše atlasa svijeta i zemljopisnih monografija, u manjoj mjeri jezikoslovnih priručnika, suvremenih leksikona, mrežnih enciklopedija te službenih popisa imena država i ovisnih područja, tiskanih od 1887. do danas, već u vrlo ranoj fazi uočeni su glavni jezični problemi u oblikovanju preporučenih imena država i glavnih gradova te njihovih stanovnika, ali i imena ovisnih područja i pokrajina. Slijede primjeri problema na koje su naišli autori *Hrvatskih egzonima* i *Međuinstitucijskog stilskog priručnika* (URL 17), rješenja koja su predložili znanstvenici Instituta za hrvatski jezik:

8.1. Problem: ime države

a) preporučeno ime: **Bjelokosna Obala**

- potvrde u izvorima: *Obala Bjelokosti, Obala Slonove Kosti, Bjelokosna Obala*
- tumačenje: Iako je u izvorima češći lik *Obala Bjelokosti*, prednost se daje toponimu *Bjelokosna Obala* jer je bolji s obzirom na tvorbene zakonitosti hrvatskoga jezika (lakše se tvore etnici i odnosni pridjevi; u hrvatskom je jeziku uobičajenija konstrukcija „pridjev + imenica u nominativu“ nego „imenica u nominativu + imenica u genitivu“).

b) preporučeno ime: **Salomonovi Otoci**

- potvrde u izvorima: *Solomonski Otoci, Salomonovi Otoci, Salomonski Otoci, Salamunski Otoci, Solomonovi Otoci, Solomonski Otoci, Solomon Otoci*
- tumačenje: Budući da su otoci nazvani po osobi (kralj Salomon), a u *Bibliji* je zapisan lik Salomon, preporučuje se lik *Salomonovi Otoci*.

c) preporučeno ime: **Sveti Toma i Princ**

- potvrde u izvorima: *Sveti Toma i Prinsipe, Sveti Toma i Princip, San Tome i Prinsipe*
- tumačenje: Država je dobila ime po dvama otocima, *Svetom Tomi (São Tomé)* i *Princu (Príncipe)*. Otok *Sveti Toma* nazvan je po danu svetog Tome Apostola. Otok *Princ* nazvan je po princu Alfonsu (1475–91), sinu portugalskog kralja Ivana II. Na nekim jezicima ime se prevodi (češki *Svatý Tomáš a Princův ostrov*, poljski *Wyspy Świętego Tomasza i Książęca*, slovenski *Sveti Tomaž in Princ*). Budući da se prvi dio imena, *Sveti Toma*, već prevodi u mnogim našim izvorima, prednost se zbog dosljednosti daje potpuno prevedenom obliku izvornog imena države.

d) preporučeno ime: **Latvija/Letonija**

- potvrde u izvorima: *Latvija, Letonija*
- tumačenje: U romanskim i srednjoeuropskim jezicima te u grčkome potvrđeni su likovi *Letonija* (njemački *Letland*, mađarski *Lettország*, francuski *Lettonie*, talijanski *Lettonia*, grčki *Lettonía*). U ruskom jeziku i u većini južnoslavenskih i istočnoslavenskih jezika ime države tvori se prema liku *Latvija*. Pojedinačno ili zajedno, likovi *Latvija* i *Letonija* podjednako se često pojavljuju u izvorima, pri čemu se u onima do polovice 20. st. spominje isključivo lik *Letonija* ili *Lotiška* (preostala kao *Lotyšsko* u češkom i *Łotwa* u poljskom). U službenoj je uporabi noviji lik *Latvija* jer odgovara izvornom imenu (Latvija), no i dalje je u uporabi tradicionalno hrvatsko ime *Letonija*, pa se preporučaju oba lika.

8.2. Ime statističke jedinice (NUTS)

8.2.1. Problem: pisanje s ili bez spojnice

Odnosi se na imena statističkih jedinica koje se sastoji od dvije sastavnice. U tim se slučajevima jedinstvenim imenovanjem obuhvaćaju dva područja/regije s jasno izraženim identitetom. Pojavljuje se problem sklonidbe u lokativu. Primjerice, N *Sjeverna Rajna-Vestfalija*, L *u Sjeverna Rajna-Vestfaliji* ili *u pokrajini Sjeverna Rajna-Vestfalija*, što je neekonomično, pa se preporučuje pisanje bez spojnice, s veznikom *i* (*Sjeverna Rajna i Vestfalija*), kako bi se sklanjale obje sastav-

nice. Moguće je i spojeno pisanje (*Moravskošleska* umjesto *Moravsko-Šleska* jer je riječ o dijelu Šleske koji se nalazi u Moravskoj) ili uporaba pridjevskog oblika (*Ronske Alpe* umjesto *Rhône-Alpes*) (tab. 4).

Država kojoj pripada	Izvorno ime	Hrvatsko ime (Međuinstitucijski stilski priručnik)	Prijedlog Instituta za hrvatski jezik
Češka	Moravskoslezsko	Moravsko-Šleska	Moravskošleska
Njemačka	Nordrhein-Westfalen	Sjeverna Rajna-Vestfalija	Sjeverna Rajna i Vestfalija
Njemačka	Rheinland-Pfalz	Porajnje-Falačka	Porajnje i Falačka
Njemačka	Rheinhessen-Pfalz	Rajnski Hessen-Falačka	Rajnski Hessen i Falačka
Njemačka	Sachsen-Anhalt	Sachsen-Anhalt	Saska i Anhalt
Španjolska	Castilla-La Mancha	Kastilja-La Mancha	Kastilja i La Mancha
Francuska	Rhône-Alpes	Rona-Alpe	Ronske Alpe

Tablica 4. Primjeri imena statističkih jedinica s predloženim rješenjima (spojnice).

Priredila: Ankica Čilaš Šimpraga (2016)

8.2.2. Problem: prevođenje imena i drugi tipovi prilagodbe

Pojavljuje se u statističkih jedinica koje su nazvane po povijesnim regijama. Ako za takve regije postoje uvriježeni egzonimi, uputno ih je upotrebljavati i u imenima statističkih jedinica (tab. 5).

Država kojoj pripada	Izvorno ime	Hrvatsko ime (Međuinstitucijski stilski priručnik)	Prijedlog Instituta za hrvatski jezik
Njemačka	Thüringen	Tiringija	Tiringija
Španjolska	Galicia	Galicija	Galicija
Španjolska	Principado de Asturias	Kneževina Asturija	Kneževina Asturija
Španjolska	Cantabria	Kantabrija	Kantabrija
Španjolska	País Vasco	Baskija	Baskija
Španjolska	Aragón	Aragon	Aragonija
Španjolska	Castilla y León	Kastilja i León	Kastilja i León
Španjolska	Castilla-La Mancha	Kastilja-La Mancha	Kastilja i La Mancha
Španjolska	Región de Murcia	Regija Murcia	Murcija
Francuska	Alsace	Alzas	Alzas
Italija	Piemonte	Pijemont	Pijemont

Država kojoj pripada	Izvorno ime	Hrvatsko ime (Međuinstitucijski stilski priručnik)	Prijedlog Instituta za hrvatski jezik
Italija	Provincia Autonoma di Trento	Autonomna pokrajina Trento	Autonomna pokrajina Trident
Ujedinjeno Kraljevstvo	Greater Manchester	Širi Manchester	Veliki Manchester
Ujedinjeno Kraljevstvo	North-West (England)	Sjeverozapad (Engleska)	Sjeverozapadna Engleska
Ujedinjeno Kraljevstvo	North-East (England)	Sjeveroistok (Engleska)	Sjeveroistočna Engleska
Ujedinjeno Kraljevstvo	East of England	Istok Engleske	Istočna Engleska
Ujedinjeno Kraljevstvo	West Wales and The Valleys	Zapadni Wales i The Valleys	Zapadni Wales i Doline

Tablica 5. Primjeri imena statističkih jedinica s predloženim rješenjima (prijevod i drugi tipovi prilagodbe). Priredila: Ankica Čilaš Šimpraga (2016)

8.3. Problem: sklonidba imena

Prilikom izrade popisa egzonomi i s njima povezanih oblika riječi uočio se problem sklonidbe egzonomi (usput i endonima) u genitivu (*iz*) i lokativu (*u*), pa će se ovdje kratko navesti primjeri i jednih i drugih, ovisno o jeziku izvornog imena.

8.3.1. Sklonidba imena iz neslavenskih jezika

U jednoriječnih imena samo se imena na *-a* sklanjaju kao imenica ženskog roda (N *Brescia*, G *Brescie*), dok se ostala imena sklanjaju kao imenica muškog roda (N *Idomeni*, G *Idomenija*, L *Idomeniju*). U višeriječnih imena sklanja se zadnja riječ (N *New York*, G *New Yorka*). Pojavljuje se problem imena u kojih je nezadnja riječ imenica ženskog roda (N *Burkina Faso*, G *Burkine Fasa* ili *Burkine Faso*; N *Sijera Leone*, G *Sijere Leonea* ili *Sijere Leone*).

Pitanje spojnice javlja se i pri sklonidbi imena. Ona se čuva kod endonima (N *Baden-Württemberg*, G *Baden-Württemberga*), dok kod egzonomi umjesto nje dolazi veznik *i* (*Friuli-Venezia Giulia* > N *Furlanija i Julijska krajina*, G *Furlanije i Julijske krajine*; *Sachsen-Anhalt* > N *Saska i Anhalt*, G *Saske i Anhalta*).

8.3.2. Sklonidba endonima iz slavenskih jezika

Uobičajeno se sklanja svaka sastavnica koja bi se sklanjala i u hrvatskom jeziku, i to prema hrvatskim načelima. Na primjer, N *Karlovy Vary*, L *Karlovim Varima*; N *Mladá Boleslava*, L *Mladaj Boleslavi*; *Ústí nad Labem* > N *Ústí na Labi*, L *Ústima na Labi*; N *Tabanovce*, L *Tabanovcu*; N *Cirkovce*, G *Cirkovaca*, L *Cirkovcama*; N *Domžale*, L *Domžalama*; N *Kočevje*, L *Kočevju*.

8.4. Problem: tvorba etnika

Imena stanovnika država i glavnih gradova pišu se prema izgovoru. U tvorbi etnika u hrvatskom jeziku najplodniji su sufiksi *-anin*, *-ac*, *-anac*, pri čemu se uglavnom provodi načelo prema kojem sufiks *-anin* dolazi na kraće osnove (*Tunis – Tunišanin*), *-ac* na duže osnove (*Belgija – Belgijac*, *Malavi – Malavijac*, *Madagaskar – Madagaskarac*), a *-anac* na vokalne osnove (osim na *-i*) (*Čile – Čileanac*, *Kongo – Kongoanac*, *Palau – Palauanac*, *Samoa – Samoanac*). U tvorbi se služi analogijama (*Kiribati – Kiribaćanin*, *Džibuti – Džibućanin* prema *Haiti – Haićanin*). Važno je naglasiti da se imena stanovnika država razlikuju od imena pripadnika naroda (*Azerbajdžanac – Azer*, *Kazahstanac – Kazah*). Posebnu skupinu etnika čine oni koje se tvore prema imenima država u muškom rodu jednine na *-i*. (tab. 6). Ako se od imena države ili glavnog grada ne može izvesti etnik, najčešće u višerječnim imenima, upotrebljava se obrazac „stanovnik + ime države (glavnog grada) u genitivu“ (*stanovnik Bandar Seri Begawana*).

8.5. Problem: tvorba ktetika prema endonimima

Odnosni pridjevi koji se tvore prema endonimima nastaju ili tako da se u njihovoj osnovi zadržava izvorni zapis imena do tvorbene granice (brazzavillski, bruxelleski, canberrski) ili fonetizirano, tj. prema izgovoru (brazavilski, briselski, kanberski; malijski, nairobijski, rimski) (tab. 6). Ako se od imena države ili glavnoga grada ne može izvesti odnosni pridjev, upotrebljava se obrazac „koji se odnosi na + ime države ili glavnoga grada“ (*koji se odnosi na Saint John's; koji se odnosi na Sveti Kristofor i Nevis*).

Ime države	Etnik	Ktetik
Burundi	Burundijac	burundijski
Džibuti	Džibućanin	džibutski
Fidži	Fidžijac	fidžijski
Haiti	Haićanin	haitski/haićanski
Kiribati	Kiribaćanin	kiribatski
Mali	Malijac	malijski
Malavi	Malavijac	malavijski
Svazi	Svazijac	svazijski

Tablica 6. Primjeri etnika i ktetika prema imenima država u muškom rodu jednine na *-i*.
Priredila: Ankica Čilaš Šimpraga (2016)

8.6. Pisanje ukrajinskih imena

Pisanje ukrajinskih imena u Hrvatskoj, ali i drugdje, pokazalo se kao stanoviti problem s početkom Rusko-ukrajinskog rata u veljači 2022., kada su u žarište javnosti odjednom ušla mnoga imena većih i poznatih, ali i manjih i manje poznatih ukrajinskih naselja i pokrajina. Premda *Hrvatski pravopis* (Jozić (gl. ur.), 2013) donosi savjet o pisanju zemljopisnih imena iz ukrajinskog jezika – prema kojem je ispravno upotrebljavati i imena koja se pišu prema uobičajenom, najčešće ruskom izgovoru u hrvatskom jeziku (npr. Černobil, Dnjepar, Dnjepropetrovsk, Harkov, Kijev, Lavov), ali i ona koja se transfonemiziraju iz ukrajinskog jezika (npr. Čornobilj, Dnjipro, Dnjipropetrovsk, Harkiv, Kijiv, Ljviv) – ponuđeni primjeri nisu bili dostatni, pa je Institut za hrvatski jezik u znak solidarnosti s ukrajinskim narodom odmah nakon početka rata donio uputu u kojoj prednost daje imenima koja se prenose iz ukrajinskog jezika, potkrijepivši je znatno većim brojem imena ukrajinskih naselja i pokrajina (URL 18). Slično se u svojim toponimskim natuknicama, s nekoliko izuzetaka za koje smatra da su uvriježeni u hrvatskom jeziku (Kijev, Lavov, Černobilj), postavilo i uredništvo mrežnog izdanja *Hrvatske enciklopedije* (Kragić (gl. ur.), 2024).

U osnovnoškolskim udžbenicima iz zemljopisa i dalje se uglavnom prednost daje uvriježenim likovima (Kijev, Lavov). Kada se ipak inzistira na pisanju svih inačica imena, nužnost čega je upitna, nerijetko nabranje imena gradova u tekstu, a osobito ponavljanje istih imena na kartama rezultira neželjenom prenatrpanošću, nejasnoćom i nesustavnošću (npr. u istom se udžbeniku iz sedmog razreda pronalazi: L'viv, Lviv, Lavov, Ljviv, Ljaviv; Kyiv, Kijev, Kyív, Kijiv; Kryvyj Rig Kryvyj Rih, Krivij Rih; tab. 1), što je zbunjujuće za nastavnike, a pogotovo za tri-naestogodišnjake kojima je udžbenik namijenjen.

9. Zaključak

Osnovna svrha standardizacije zemljopisnih imena ujednačeno je i dosljedno pisanje i uporaba toponima zbog posve praktičnih razloga, tj. učinkovite, brze i pravodobne orijentacije i komunikacije. Primjenom standardiziranog lika (likova) smanjuju se ili nestaju problemi u kartografiji i izdavaštvu, medijima i školstvu, kao što je problem možebitno pogrešne identifikacije zemljopisnog objekta, problem odabira „krivog“ toponima između više inačica prilikom izrade kartografskih prikaza, školskih udžbenika i drugih tiskanih izdanja ograničenog prostora, problem neujednačenog pisanja. Stoga je standardizacija sasvim sigurno poželjna i potrebna u kartografiji, diplomaciji, međunarodnom prometu i drugim „praktičnim“ sferama života. Međutim, standardizacijom se upravo zbog davanja prednosti jednom liku obeshrabruje uporaba nestandardiziranih, mjesnih, često dijalektnih likova pa ona, doduše samo teoretski, može utjecati na siromašenje jezika.

U praksi se pokazalo da se izvan tih uporaba standardizirani likovi rabe naizmjenično s ostalima pa, primjerice, u svakodnevnom govoru ili književnosti ne postoji opasnost od ugroze nestandardiziranih imena. U takvim je kontekstima ona nepotrebna, štoviše neprovediva.

Problem svođenja toponima na jedan lik, što je temeljno načelo standardizacije, najočitiiji je na primjeru egzonima i manjinskih toponima. Dok je normiranje njihova pisanja unutar pojedinog jezika moguće, katkada i poželjno, uporaba jednog lika zbog naravi tih imena je nemoguća – svaka jezična zajednica izvan mjesta na kojem je zemljopisni objekt smješten ima pravo odrediti svoje ime tog objekta, svaka manjinska zajednica, poput većinske, ima pravo na uporabu svojeg toponima za objekt koji se nalazi na području na kojem živi. Dijelom je ta upitnost normiranja razlog zašto se nacionalna tijela rjeđe bave standardizacijom tih imena. Što se egzonima tiče, drugi je razlog negativna percepcija i poticanje njihova smanjenja (pa čemu onda standardizirati ih).

Kako se u članku pokušalo razjasniti, problematika egzonima složenija je od pitanja vezanih uz standardizaciju, odnosno odabir „pravilnog“ lika među više ponuđenih inačica. Dugotrajna se rasprava unutar međunarodne zajednice o potrebi egzonima te kontekstima u kojim se mogu upotrebljavati nastavlja, no zbog postupnog prihvaćanja pomaka u njihovu tretmanu (ne treba ih umjetno uklanjati) s nešto manjim intenzitetom. Prema optimističnoj varijanti, može se očekivati da će se promjenom paradigme (toponimi su dio kulturne baštine), uz uvažavanje višejezičnosti, ubrzati nacionalne standardizacije egzonima, i to po načelu „jedno ime za jedan objekt po jeziku“.

Literatura i izvori

- Anić, Vladimir; Silić, Josip. 2001. *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber – Školska knjiga.
- Babić, Stjepan; Finka, Božidar; Moguš, Milan. ⁴1996. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Badurina, Lada; Marković, Ivan; Krešimir Mićanović. 2007. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Blagus Bartolec, Goranka (ur.). 2022. *Rječnik velikoga i maloga početnog slova*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Boranić, Dragutin. ⁷1937. *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika*. Zagreb: Naklada Jugoslov. nakladnog d. d. „Obnova”.
- Boranić, Dragutin. ⁸1941. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Izdanje Nakladnoga zavoda Banovine Hrvatske.
- Boranić, Dragutin. ⁹1947. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska i pedagoška izdanja Nakladnog zavoda Hrvatske.
- Boranić, Dragutin. ¹⁰1951. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Broz, Ivan. 1892. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Po određenju kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu.
- Cipra, Franjo; Klaić, Adolf Bratoljub. 1944. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Izdanje nakladnog odjela Hrvatske državne tiskare.
- Crljenko, Ivana. 2008. O pisanju geografskih imena: Neke nedoumice u hrvatskim leksikografskim i kartografskim djelima. *Studia lexicographica*, 2/1(2), Zagreb, 77–104.
- Crljenko, Ivana; Vuk, Ružica, 2015. Toponyms in Croatian geographical education. *EUGEO Budapest: Congress programme and abstracts*. Eds. Ottens, Henk; Kovács, Zoltán. Budapest: Hungarian Geographical Society, 196–197.
- Crljenko, Ivana (ur.). 2016. *Hrvatski egzonimi I.: imena država, glavnih gradova i njihovih stanovnika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Crljenko, Ivana. 2017. Metoda klasifikacije u istraživanjima egzonima. *Hrvatski geografski glasnik*, 79/1, Zagreb, 81–106.
- Crljenko, Ivana (ur.). 2018. *Hrvatski egzonimi II.: popis suvremenih i povijesnih egzonima*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Crljenko, Ivana. 2020a. Geografska imena na dodiru toponomastike i geografije. *Geografski horizont*, 1, Zagreb, 23–34.
- Crljenko, Ivana (ur.). 2020b. *Hrvatski egzonimi*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://egzonimi.lzmk.hr/> (pristupljeno 3. studenoga 2023).
- Crljenko, Ivana. 2020c. Analiza uporabe hrvatskih egzonima s obzirom na obilježja geografskoga objekta. *Studia lexicographica*, 14(26), Zagreb, 37–63.

- Čilaš Šimpraga, Ankica. 2016. Standardizacija stranih zemljopisnih imena. Izlaganje održano 8. travnja 2016. u Službi za hrvatski jezik Glavne uprave za pišmenost i prevoditeljstvo Europske komisije, Prevoditeljski centar za tijela Europske unije.
- Čilaš Šimpraga, Ankica; Crljenko, Ivana. 2017. Prilog standardizaciji imena stranih zemljopisnih objekata u hrvatskome jeziku. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 43/1, Zagreb, 31–53.
- Drvenkar, Hrvoje; Godinić, Marko; Jukić, Josip; Migles, Dragutin. ³2022. *Geografija 3: udžbenik za treći razred gimnazije*. Zagreb: Alfa.
- Frančula, Nedjeljko; Lapaine, Miljenko; Jazbec, Ivo-Pavao. 2020. *Kartografski rječnik*. Zagreb: Hrvatsko kartografsko društvo – Naklada Dominović.
- Gall, Hermenegildo; Jukopila, Danijel; Kralj, Predrag. ²2021. *Geo 3: udžbenik geografije u trećem razredu gimnazija i strukovnih škola*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gecan, Nina; Žagar, Robert. 2021. *Moja geografija 7: udžbenik za 7. razred osnovne škole*. Zagreb: Alka script.
- Harvalík, Milan. 2016. The Types of Czech Exonyms and Incorporating Foreign Geographical Names into Czech. *Proceedings of the 25th International Congress of Onomastic Sciences (Toponomastics I)*. Eds. Hough, Carol; Izdebska, Daria. Glasgow: University of Glasgow, 180–186.
- Jojić, Ljiljana (gl. ur.). 2015. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Jonke, Ljudevit; Stevanović, Mihailo (prir.). 1960. *Pravopis hrvatskosrpskog jezika. Školsko izdanje*. Zagreb – Novi Sad: Matica hrvatska – Matica srpska.
- Jozić, Željko (gl. ur.). 2013. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Mrežno izdanje: <http://pravopis.hr/> (pristupljeno 27. prosinca 2024).
- Jordan, Peter. 2013. Trends of exonym use in European school atlases. *Toponyms in Cartography. Proceedings of the Toponymic Sessions at the 25th International Cartographic Conference (Name and Place 2)*. Eds. Jordan, Peter; Ormeling, Ferjan. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 31–46.
- Jordan, Peter; Švehlová, Irena; Woodman, Paul. 2017. Preface to this book. *A Survey of Exonym Use. Proceedings of the 19th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting (Name and Place 7)*. Eds. Jordan, Peter; Švehlová, Irena; Woodman, Paul. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 3–4.
- Jordan, Peter. 2019. The endonym/exonym divide from a cultural-geographical perspective. *Language and society*, 10, Lviv, 5–21.
- Jordan, Peter. 2021. The crucial and contested concept of the endonym/exonym divide. *Onomastica*, 65/1, Kraków, 23–37.

- Jordan, Peter. 2022. Standardisation of exonyms. *Standardisation and the Wealth of Place Names: Aspects of a Delicate Relationship*. Ed. Loth, Chrismi-Rinda. Bloemfontein: Sun Media Bloemfontein, 15–34.
- Jordan, Peter. 2023. Exonyms as parts of the cultural heritage. *Onoma*, 58, Uppsala – Cluj-Napoca, 241–254.
- Kadmon, Naftali (ed.). 2002. ²2007, ³2019. *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*. United Nations Group of Experts on Geographical Names. New York: United Nations Publications.
- Kerfoot, Helen (ed.). 2006. *Manual for the national standardization of geographical names*. United Nations Group of Experts on Geographical Names. New York: United Nations Publications.
- Kladnik, Drago; Ciglič, Rok; Hrvatinić, Mauro; Perko, Drago; Repolusk, Peter; Volk, Manca. 2013. *Slovenski eksonimi*. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.
- Klanik, Drago; Geršič, Matjaž. 2019. Categorisation schemes for Slovenian exonyms. *The Classification of Exonyms*. Eds. Dollimore, Alison; Watanabe, Kohei. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 25–49.
- Kožul, Ante; Krpes, Silvija; Samardžić, Krunoslav; Vukelić, Milan. ²2022. *Moja Zemlja 3: udžbenik iz geografije za sedmi razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
- Kragić, Bruno (ur.). 2024. Mrežno izdanje *Hrvatske enciklopedije*. <https://www.enciklopedija.hr/> (pristupljeno 27. prosinca 2024).
- Kušar, Marčel. 1889. *Nauka o pravopisu jezika hrvackoga ili srpskoga (fonetičkom i etimologijskom)*. Dubrovnik: Naklada piščeva. [Pretisak: Pergamena. Zagreb. 2009.].
- Novaković, Tea i dr. 2020. *Zemlja na dlanu: Geografija 3 (udžbenički komplet za geografiju u trećem razredu gimnazije)*. Zagreb: Meridijani. <http://www.meridijani.com/publication/zemlja-na-dlanu-geografija-3> (pristupljeno 26. prosinca 2024).
- Orešić, Danijel i dr. ³2024. *Gea 3: udžbenik geografije u sedmom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ormeling, Ferjan. 1983. *Minority toponyms on maps. The rendering of linguistic minority toponyms on topographic maps of Western Europe*. Utrecht: University of Utrecht.
- Ormeling, Ferjan. 2012. *Exonyms in cartography*. UNGEGN–ICA webcourse on Toponymy, https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/_data_ICA-courses/_HtmlModules/_Documents/D13/Documents/D13-01_Ormeling.pdf (pristupljeno 2. svibnja 2024).
- Orth, Donald J. Organization of a national programme for geographical names standardization. *Manual for the standardization of geographical names*. United Nations Group of Experts on Geographical Names. Ed. Kerfoot, Helen. New York: United Nations Publications, 7–78.

- Raukko, Jarno. 2007. A linguistic classification of exonyms. *Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names*. Eds. Jordan, Peter; Orožen Adamič, Milan; Woodman, Paul. Beč – Berlin: LIT VERLAG GmbH & Co. KG i LIT VERLAG Dr. W. Hopf., 19–57.
- Woodman, Paul. 2007. Exonyms and UNGEGN: An unhappy history. *Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names*. Eds. Jordan, Peter; Orožen Adamič, Milan; Woodman, Paul. Beč – Berlin: LIT VERLAG GmbH & Co. KG i LIT VERLAG Dr. W. Hopf., 7–10.

Neautorizirane mrežne publikacije i mrežne stranice

- URL 1: *List of Key Onomastic Terms*. The International Council of Onomastic Sciences. <https://icosweb.net/wp/wp-content/uploads/2019/05/ICOS-Terms-en.pdf>. (pristupljeno 5. lipnja 2024).
- URL 2: *UNGEGN: United Nations Group of Experts on Geographical Names*. <https://unstats.un.org/unsd/ungegn/> (pristupljeno 2. lipnja 2024).
- URL 3: *International Co-operation on Cartography: Report of the Group of Experts on Geographical Names*, United Nations Economic and Social Council, Thirty-first session, Item 8, E/3441, 7 February 1961. https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/past_reports/gegn-1_e.pdf (pristupljeno 15. ožujka 2024).
- URL 4: *Resolutions adopted at the eleven United Nations Conferences on the Standardization of Geographical Names (1967, 1972, 1977, 1982, 1987, 1992, 1998, 2002, 2007, 2012, 2017)*. https://unstats.un.org/unsd/ungegn/documents/RES_UN_E_updated_1-11_CONF.pdf (pristupljeno 5. svibnja 2024).
- URL 5: *UNGEGN Brochure*. https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/pubs/UNGEGNbrochure_en.pdf (pristupljeno 14. travnja 2024).
- URL 6: *Technical Terminology Employed in the Standardization of Geographical Names (1984, 1987)*. United Nations Publications. https://unstats.un.org/unsd/ungegn/pubs/documents/ST_CS_Ser.F_330.pdf (pristupljeno 19. travnja 2024).
- URL 7: *Technical reference manual for the standardization of geographical names (2007)*. United Nations Publications. https://unstats.un.org/unsd/ungegn/pubs/documents/UNGEGN%20tech%20ref%20manual_m87_combined.pdf (pristupljeno 19. travnja 2024).
- URL 8: *Summary List of Authorities*. https://unstats.un.org/unsd/ungegn/nna/documents/Authorities_list_July_2021.pdf (pristupljeno 14. travnja 2024).
- URL 9: *Rješenje o imenovanju predsjednika i članova Povjerenstva za standardizaciju geografskih imena*, Vlada Republike Hrvatske, NN 33/2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_04_33_698.html (pristupljeno 25. listopada 2023).

- URL 10: *Zakon o državnoj izmjeri i katastru nekretnina*, Hrvatski sabor, NN 112/2018. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_112_2167.html (pristupljeno 25. listopada 2023).
- URL 11: *Registar geografskih imena*, Državna geodetska uprava. <https://rgi.dgu.hr/> (pristupljeno 24. listopada 2023).
- URL 12: *Text of Resolutions on the Subject of Exonyms*. Working Group on Exonyms. http://ungegn.zrc-sazu.si/Portals/7/WGE%20Activities/Resolutions_on_exonyms.pdf (pristupljeno 12. prosinca 2023).
- URL 13: *Working Group on Exonyms*. <https://ungegn.zrc-sazu.si/> (pristupljeno 12. prosinca 2023).
- URL 14: *Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. <https://ich.unesco.org/en/convention> (pristupljeno 13. travnja 2024).
- URL 15: *Preporuke za standardizaciju geografskih imena u Republici Hrvatskoj – pisanje i uporaba geografskih imena iz stranih jezika*. <https://rgi.dgu.hr/wp-content/uploads/2020/12/Preporuke-za-standardizaciju-geografskih-ime-na-u-Republici-Hrvatskoj-pisanje-i-uporaba-geografskih-ime-na-iz-stranih-je-zika.pdf> (pristupljeno 29. listopada 2023).
- URL 16: *Zapisnici i zaključci sjednica Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika (2005.–2012.)*. <http://pravopis.hr/uploads/vijece-za-normu.pdf> (pristupljeno 17. listopada 2023).
- URL 17: *Međuinstitucijski stilski priručnik*. Ured za publikacije Europske unije. <https://publications.europa.eu/code/hr/hr-5000500.htm> (pristupljeno 1. svibnja 2024).
- URL 18: *U pisanju ukrajinskih imena mjesta služite se ukrajinskim jezikom*. <http://ihjj.hr/clanak/u-pisanju-ukrajinskih-ime-na-mjesta-sluzite-se-ukrajinskim-jezikom/7573/> (pristupljeno 25. prosinca 2024).

Standardization of Geographical Names and Exonyms

Summary

This article is an overview of the standardization of geographical names at the international and national level. It deals with the beginnings, dynamics, importance, problems, possibilities, necessities and scope of standardization. Its purpose is to raise awareness of the issues regarding the writing and use of toponyms, especially exonyms. The basic terminology related to the topic is defined at the beginning of the article (geographical name, toponym, standardization of geographical names, standardized geographical name, international and national standardization of geographical names, endonym, exonym, and Croatian exonym).

The next topic is introducing the international framework for the standardization of geographical names. As elaborately presented, international standardization is closely related to the purpose and work of the United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN) founded in 1967. Afterwards, the Croatian experiences in the standardization of toponyms are presented. Croatian standardization began with the adoption of the first rules on writing toponyms in Croatian orthographies at the end of the 19th century.

Due to the many specificities of exonyms compared to endonyms, the topics regarding exonyms are explained in more detail in the larger part of the article. One topic refers to the changed treatment of exonyms within UNGEGN – from a negative treatment in the 1970s and 1980s, which used to encourage their reduction, to an increasingly positive one, which is gradually recognizing exonyms as parts of cultural heritage. Further, the basic questions, problems and solutions related to the writing and use of exonyms in international practice are highlighted. Some exonym classifications are also given.

An overview of treatment and rules on the writing and use of Croatian exonyms according to different orthographies is also provided. In this section of the article, the improvements and some deficiencies in the exonym rules in modern orthographies are pointed out. Due to these shortcomings, inconsistencies in the writing and general use of exonyms still exist, which is exemplified by names taken from school textbooks and lexicographical works. Finally, the basic problems related to writing exonyms are grouped and supported with specific examples; the recommended solutions are presented as well.

Ključne riječi: standardizacija, zemljopisna imena, toponimi, egzonimi, pravopisi, pisanje i uporaba egzonima, UNGEGN, rezolucije

Keywords: standardization, geographical names, toponyms, exonyms, orthographies, the writing and use of exonyms, UNGEGN, resolutions

